

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Justinos Zokaitės,
V kurso, civilinių ginčų
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Galimybės procesą teisme ir arbitraže finansuoti pasitelkiant trečiašias
šalis**

**Possibilities of financing proceedings in court and arbitration through
third-party**

Vadovė: doc. dr. Vīgita Vėbraitė

Recenzentė: vyr. lekt. dr. Eglė Zemlytė

Vilnius

2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe nagrinėjamas bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis, kuris yra trečiojo asmens, nesančio ginčo šalimi, teikiamas finansavimas, skirtas padengti proceso šalies bylinėjimosi išlaidas, mainais už atlygį, kurio sumokėjimas siejamas su ginčo baigtimi. Darbe išskiriami ir analizuojami argumentai, dėl ko bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti vertinamas kaip skatintina veikla, taip pat argumentai, kuriais remiantis yra raginama drausti arba riboti bylinėjimosi išlaidų finansavimą. Darbe siūloma įtvirtinti pareigą šalims atskleisti finansavimo faktą, tokiu būdu suteikiant galimybę užtikrinti teisėjų bei arbitrų nešališkumą bei rinkti duomenis apie Lietuvos bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinką. Surinkus reikalingus duomenis, būtų galima įvertinti, ar Lietuvoje reikalingas išsamesnis bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis reguliavimas.

Pagrindiniai žodžiai: bylinėjimosi išlaidų finansavimas, teisė į teisminę gynybą, proceso šalių išlaidos, advokato lojalumas.

This paper focuses on third-party funding of litigation costs, which is funding provided by a third party who is not a party to the litigation to cover the costs of a party to the litigation in exchange for a consideration, the payment of which is linked to the outcome of the dispute. The paper identifies and analyses the arguments why litigation funding should be seen as an encouraged activity, as well as the arguments that call for the prohibition or restriction of litigation costs funding. The paper proposes to introduce an obligation for parties to disclose the fact of funding, thus enabling the impartiality of judges and arbitrators to be ensured, and to collect data on the Lithuanian third party litigation funding market. Once the necessary data has been collected, it would be possible to assess whether there is a need for a more comprehensive regulation of third-party litigation funding in Lithuania.

Keywords: litigation funding, access to justice, litigation costs, the loyalty of the attorney.

TURINYS

TURINYS	1
IŽANGA	3
1. CIVILINIO PROCESO FINANSAVIMO PASITELKIANT TREČIASIAS ŠALIS RAIDA IR ESMĖ	6
1.1. Bylinėjimosi finansavimo pasitelkiant trečiasias šalis raida	6
1.2. Bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiasias šalis sąvoka	8
1.3. Finansavimo sutarčių rūšys ir jų esminės sąlygos	9
1.3.1. Finansavimo sutarčių skirstymas pagal jų struktūrą	10
1.3.2. Finansavimo sutarčių skirstymas pagal finansuojamus subjektus	11
1.3.3. Finansuotojo būsima finansinė grąža	12
1.3.4. Finansuotojo turima kontrolė	13
2. SUSITARIMO DĖL PROCESO FINANSAVIMO GALIOJIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ	15
2.1. Teisės aktuose įtvirtinti ribojimai sudaryti susitarimą dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo	15
2.2. Susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo suderinamumas su civilinių teisinių santykių reguliavimo principais	16
2.3. Susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo atitiktis viešajai tvarkai	18
3. SUSITARIMO DĖL PROCESO FINANSAVIMO KVALIFIKAVIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ	20
3.1. Finansavimo sutartis kaip draudimo sutartis	20
3.2. Finansavimo sutartis kaip jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis	21
3.3. Finansavimo sutartis kaip paslaugų sutartis	22
3.4. Finansavimo sutartis kaip paskolos sutartis	22
3.5. Finansavimo sutartis kaip mišri sutartis	23
4. GALIMYBĖ PASINAUDOTI BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ FINANSAVIMU: SKATINTI AR NESUTEIKTI?	24
4.1. Priežastys, lemiančios, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiasias šalis turėtų būti skatinamas	24
4.1.1. Suteikiama teisė į teisminę gynybą	24
4.1.2. Potencialūs pažeidėjai atgrasomi nuo neteisėtų veiksmų	26
4.1.3. Skatinamas taikos sutarčių sudarymas sąžiningomis sąlygomis	28
4.2. Argumentai, kodėl pasitelkti trečiasias šalis bylinėjimosi išlaidų finansavimui turėtų būti draudžiama	29
4.2.1. Bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali paskatinti nepagrįstą bylinėjimąsi	29
4.2.2. Galimas teisėjo nešališkumo principo pažeidimas	30
4.2.3. Galimas arbitro nešališkumo principo pažeidimas	33
4.2.4. Finansuojama šalis praranda teisę priimti su ginču susijusius esminius sprendimus	34
4.2.5. Galimi advokatų profesinės etikos pažeidimai atstovaujant finansuojamą šalį	36
4.3. Apibendrinimas: skatinti ar drausti?	39
4.3.1. Savireguliacija	39
4.3.2. Nacionalinis reguliavimas	41
4.3.3. Reguliavimas Europos Sąjungos lygmeniu	43

5. FINANSUOTOJO GALIMYBĖ ATGAUTI INVESTUOTAS LĖŠAS KAIP REIKŠMINGA APLINKYBĖ PRIIMANT SPRENDIMĄ FINANSUOTI GINČĄ	45
5.1. Ar finansuojamajai šaliai laimėjus, ginčą, pralaimėjusi šalis turi pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kurias padengė investuotojas?.....	45
5.1.1. Ar galima prašyti priteisti išlaidas, atsiradusias išimtinai dėl to, jog ieškovas pasitelkė finansuotoją ginčui finansuoti?	46
5.1.2. Ar bylinėjimosi išlaidos gali būti priteistos ne šaliai, o finansuotojui?.....	47
5.2. Ar finansuojamai šaliai pralaimėjus ginčą, finansuotojas turi pareigą atlyginti kitos šalies bylinėjimosi išlaidas?	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	52
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	68

IŽANGA

Bylinėjimasis – neretai itin brangus procesas. Tai lemia, jog tinkamam teisės į teisminę gynybą užtikrinimui gali tekti pasitelkti bylinėjimosi išlaidų finansavimą. Bylinėjimosi išlaidų finansavimas plačiąja prasme suprantamas kaip bet kokios finansinės paramos teikimas ginčo šaliai ir apima aibę skirtingų bylinėjimosi išlaidų finansavimo modelių, tarp kurių – advokato teikiamas finansavimas (*pro bono* paslaugos, susitarimas dėl sėkmės mokesčio ir pan.), teisinių išlaidų draudimas, paskola, reikalavimo perleidimas, neatlygintinė finansinė parama, valstybės teikiama parama, dėl priklausymo organizacijai (pavyzdžiui, prekybos rūmams) teikiama parama (Hodges *et al.*, 2010, p. 20). Visgi, šio **darbo objektas** – bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis *sensu stricto*: tai verslo modelis, pagal kurį investuotojas padengia ieškovo bylinėjimosi išlaidas už sutartą mokesį, kurį gauna jei teismo procesas baigiasi sėkmingai (Voss, 2022, p. 31). Pasaulyje šis finansavimo modelis nėra naujas – šia tema gausu tiek mokslinių darbų, tiek informacijos apie praktines galimybes pasinaudoti šiuo instrumentu. Visgi, diskusijos apie tai, kaip turėtų būti valdomos šio instituto keliamos grėsmės, ypač Europos Sąjungos valstybėse, naujos. Gausu literatūros bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis arbitraže tema, tačiau kalbant apie ginčus teisme – ši tema yra sulaukusi gerokai mažiau populiarumo. Dėl to, šiame darbe daugiausia dėmesio ir bus skiriama galimybei pasitelkti finansuotojus civiliniame procese teisme, o dėl ribotos darbo apimties su arbitražu susiję klausimai bus nagrinėjami tik fragmentiškai, iš viso neanalizuojant investicinio arbitražo temos.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Bylinėjimosi išlaidų finansavimas Europoje – sparčiai auganti sritis. Lietuva ne išimtis – 2021 metais Lietuvos bankas patvirtino pirmojo Lietuvoje įsikūrusio bylinėjimosi išlaidų finansavimo fondo „Baltic Litigation Fund“ taisykles (Lietuvos bankas, 2021). Iš viešai prieinamos informacijos galima daryti išvadą, jog Lietuvos rinkoje naudojamosi bylinėjimosi išlaidų finansavimo paslaugomis: Vilniaus miesto savivaldybė pasitelkė trečiąją šalį – bylinėjimosi išlaidų finansuotoją ginče su Prancūzijos energetikos koncernu (Macius, 2023), internete nutekinus automobilių dalijimosi bendrovės „CityBee“ klientų duomenis, nukentėjusių grupės advokatė viešai teigė, jog ieškoma, kas vartotojams galėtų padengti dalį bylinėjimosi išlaidų (Viluckas, 2021). Taigi, tai tik laiko klausimas, kada įvairūs teisiniai klausimai, susiję su bylinėjimosi išlaidų finansavimu Lietuvoje, ims reikalauti skubaus atsakymo praktikoje.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis šio magistro darbo tikslas yra atsakyti į klausimą, ar Lietuvoje galimybė pasinaudoti bylinėjimosi išlaidų finansavimu turėtų būti skatinama ar ribojama. Atitinkamai, koku būdu ši galimybė turėtų būti skatinama arba ribojama. Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, keliami šie uždaviniai:

- 1) Atskleisti bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis esmę, analizuojant, kaip vystėsi šis institutas, kokie apibrėžimai pateikiami teisės doktrinoje;
- 2) Nustatyti, ar pagal šiuo metu galiojančius Lietuvos Respublikos teisės aktus yra leidžiama sudaryti susitarimą dėl proceso finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis ir jei galima, kokie ribojimai yra taikomi tokiam susitarimui, bei kaip toks susitarimas turėtų būti kvalifikuojamas;
- 3) Identifikuoti, kokie yra galimybės procesą teisme ir arbitraže finansuoti pasitelkiant trečiąsias šalis trūkumai ir privalumai, ir pateikti vertinimą – proceso finansavimas Lietuvoje turėtų būti skatinamas ar ribojamas. Priklausomai nuo atsakymo į šį klausimą, pateikti išvadas, ar reikėtų keisti šiuo metu galiojančią teisinį reguliavimą siekiant bylinėjimosi išlaidų finansavimą skatinti arba riboti;
- 4) Įvertinti, ar šiuo metu galiojančios taisyklės dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo yra patrauklios finansuotojams, sprendžiantiems dėl ginčo finansavimo.

Tyrimo metodai. Magistro darbe naudojami šie metodai:

- 1) **Istorinis** – naudojamas atskleisti bylinėjimosi išlaidų finansavimo esmę per šio institutą raidą nuo Antikos iki šių laikų.
- 2) **Lyginamasis** – vertinant kitose valstybėse (Jungtinėse Amerikos Valstijose, Jungtinėje Karalystėje, Australijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Airijoje, Singapūre, Hong Konge) įtvirtintą teisinį reguliavimą, identifikuojamos galimos bylinėjimosi išlaidų finansavimo grėsmės bei būdai, kuriais šios grėsmės valdomos.
- 3) **Lingvistinis** – taikomas aiškinant teisės aktų nuostatas.
- 4) **Sisteminis** – naudojamas įvertinti darbe naudojamų šaltinių visumą.
- 5) **Loginis** – padeda vertinti doktrinoje ir teismų sprendimuose esančių pozicijų pagrįstumą bei leidžia formuoti poziciją darbe analizuojamais probleminiais klausimais.

- 6) **Teisinių dokumentų analizės** – analizuojami įvairūs teisės šaltiniai – teisės doktrina, teisės aktai, teismų praktika.

Darbo originalumas. Su bylinėjimosi išlaidų finansavimu pasitelkiant trečiąsias šalis susiję klausimai iki šiol Lietuvoje nebuvo nuodugniai nagrinėjami. Galima paminėti tik A. Šekštelo publicistinį komentarą „Bylinėjimosi išlaidų finansavimas – ar būtina keisti Civilinio proceso kodeksą?“ (Šekštelo, 2021), R. Kundrotaitės straipsnį „Bylinėjimosi išlaidų finansavimas: praktiniai patarimai ir tarptautinės tendencijos“ žurnale „Arbitražas“ (Kundrotaitė, 2021) bei J. Rakauskaitės straipsnį „Finansuojamos ginčo šalies pareiga atskleisti finansavimo faktą arbitražo procese“ (Rakauskaitė, 2016). Taip pat 2019 metais Vilniaus Universitete E. Masytė apgynė magistro darbą tema „Arbitražo proceso finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis“ (Masytė, 2019). Darbo autorės žiniomis, šis magistro darbas yra pirmasis su civiliniu procesu teisme susijusių išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis tema parengtas magistro darbas Lietuvoje.

Svarbiausi šaltiniai. Priešingai nei Lietuvoje, užsienio valstybių teisės doktrinoje yra nemažai darbų, skirtų probleminių bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis klausimų analizei. Europoje šią temą išskirtinai plėtoja italų mokslininkas G. M. Solas, portugalų teisininkas ir arbitras D. G. Henriques. Verta paminėti ir profesorę V. Sahani, kurios darbai yra reikšmingi atskleidžiant šio magistro darbo temą. Taip pat darbe remiamasi 2022 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl atsakingo privataus bylinėjimosi išlaidų finansavimo (2020/2130(INL)) (toliau – EP rezoliucija), daug dėmesio skiriant EP rezoliucijos priedui – Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis reguliavimo pasiūlymui (toliau – Direktyvos pasiūlymas). Autorės suformuotai nuomonei magistro darbe didelę reikšmę turėjo 2018 m. ICCA-Karalienės Marijos universiteto parengta ataskaita dėl arbitražo proceso finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis (toliau – ICCA ataskaita).

1. CIVILINIO PROCESO FINANSAVIMO PASITELKIANČIŲ TREČIĄSIŲ ŠALIŲ RAIDA IR ESMĖ

Šiame magistro darbo skyriuje, pirmiausia, pateikiama trumpa bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis instituto susiformavimo istorija ir raida bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijų valstybėse. Antroje dalyje pateikiamas bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis apibrėžimas, išskiriant esminius šio instituto požymius. Galiausiai, trečiojoje dalyje analizuojamos bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčių rūšys, struktūros ir esminės sąlygos.

1.1. Bylinėjimosi finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis raida

Bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis ištakos siekia Antikos laikus. Senovės Graikijos ir Romos civiliniuose procesuose jau buvo žinoma praktika, kai procese nedalyvaujantis asmuo finansuoja bylinėjimosi išlaidas, mainais už atlygį laimėjimo atveju (Radin, 1935, p. 48). Finansuotojais (Senovės Romoje – *sykophantes*, Senovės Atėnuose – *calumniatores*) buvo turtingiausių socialinių sluoksnių atstovai, apmokėdavę ginčo šalies bylinėjimosi išlaidas ir mainais už tai, ginčo laimėjimo atveju, gaudavę dalį priteisto turto (Dobner, 1997, p. 15). Anuomet, ši veikla netruko tapti proga turtingiesiems tenkinti savo politinius interesus (Radin, 1935, p. 51). Ilgainiui, visuomenė ėmė smerkti šią praktiką, buvo priimtos taisyklės, ribojančios bylinėjimosi finansuotojų veiklą, uždrausta finansuotojui gauti daugiau nei investuotą sumą su palūkanomis (Radin, 1935, p. 55). Vėliau, šie draudimai buvo perkelti į kai kuriuos šiuolaikinius civilinius kodeksus (Solas, 2011, p. 6).

Viduramžiais, Krikščionybei įgijus itin didelę reikšmę, bylinėjimasis, bendrai, buvo vertinamas kaip neigiamas procesas – ir tais atvejais, kai ieškinys pagrįstas (Radin, 1935, p. 56). Laikyta, jog atleidimas yra fundamentali vertybė ir bet koks skatinimas ginčytis, bylinėtis buvo vertinamas neigiamai (Dobner, 1997, p. 16). Atitinkamai, bet koks kišimasis, galintis paskatinti bylinėjimąsi, buvo nepriimtinas.

Feodalinėje Anglijoje buvo paplitusi paramos sutarčių (angl. *maintenance*) sudarymo praktika. Tai tokia finansavimo forma, kai nepriklausomas subjektas teikia finansinę paramą ginčo šaliai. Viena iš paramos sutarties formų – neteisėto pirkimo (angl. *champerty*) sutartis. Tai sutartis, pagal kurią bylos laimėjimo atveju finansuojamajam būdavo priteisiama nuosavybės teisė į žemę, o finansuojančiam subjektui – teisė, iš esmės

panaši į ilgalaikę nuomą (lot. *emphyteusis*), į tą pačią žemės dalį (Luciano, Monti, 2019, p. 1). Šis reiškinys vis labiau plito, nes feodalai, palaiapsniui netekę karinės galios ir mokesčių, siekdami padidinti savo valdas, sudarinėdavo neteisėto pirkimo (angl. *champerty*) sutartis. XIII amžiuje karaliui Edvardui I paskelbus Pirmąjį Vestminsterio statutą, abi praktikos buvo paskelbtos neteisėtomis. Šių draudimų taikymo sritis dar labiau išsiplėtė kolonijiniu laikotarpiu, kai bylinėjimosi išlaidų finansavimas buvo pripažintas neteisėtu net už Anglijos ribų.

Visgi, laikui bėgant, šie draudimai buvo sušvelninti – pokytis prasidėjo XX a. pabaigoje, Australijoje, leidus finansuoti ginčus nemokumo srityje (Morpugo, 2011, p. 468), o ilgainiui draudimus panaikinus ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) bei Jungtinėje Karalystėje. Vertinamas kaip itin patraukli investicija, ginčų finansavimas sparčiai pelnė susidomėjimą, lėmusį nuoseklų šios industrijos augimą bendrosios teisės tradicijos valstybėse. Ir šiandien, bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinkoje pagrindinėmis žaidėjomis yra bendrosios teisės tradicijos valstybės: JAV, Jungtinė Karalystė ir Australija (Saulnier *et al.*, 2021, p. 11).

Įsitvirtinę bendrosios teisės tradicijos valstybėse, finansuotojai žengė ir į kontinentinės teisės valstybių rinkas, pirmiausia, Vokietijos, Šveicarijos ir Austrijos (Morpugo, 2011, p. 360). Tačiau bylinėjimosi išlaidų finansavimas kontinentinės teisės valstybėse nėra itin populiarus. Šiuo metu Europos Sąjungos valstybės užima vos apie 15 procentų pasaulinės bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinkos (Saulnier *et al.*, 2021, p. 11). Tokia situacija gali būti stebinanti – kadangi būtent bendrosios teisės valstybėse itin giliai buvo išsiskniję draudimai teikti bylinėjimosi išlaidų finansavimą. M. de Morpugo teigimu, ne teisės normos ar teismų praktika šiuo atveju lėmė tokią situaciją, o kontinentinės teisės valstybėse išsisknijusi teisinė kultūra (de Morpugo, 2011, p. 400). Būtų galima išskirti tris pagrindinius argumentus. Visų pirma, išskirtinė JAV pozicija gali būti paaiškinama agresyvia JAV bylinėjimosi kultūra. Bendrai, bendrosios teisės tradicijos valstybėse yra labiau išsisknijęs požiūris į bylinėjimąsi kaip į procesą, kuriuo siekiama naudoti visai visuomenei, o ne tik į procesą savo asmeninėms teisėms apginti (de Morpugo, 2011, p. 407). Antra, bendrosios teisės tradicijos valstybėse bylinėjimosi procesas yra brangesnis, kadangi dalis procedūrų, kurias kontinentinės teisės valstybėse atlieka teismas ar valstybės pareigūnai, šalys atlieka savo lėšomis (pavyzdžiui, JAV, įprastai, ieškovas pirmiausia, pats apklausia liudytojus) (de Morpugo, 2011, p. 406). Trečia, daugumoje kontinentinės teisės tradicijos valstybių draudžiamos baudinės netesybos, taip sumažinant potencialių ginčų sumas (tai reiškia, ir galimą finansuotojų

gražą) (Toggenburger, 2002, p. 620). Paminėtina, jog ir Lietuvoje draudžiamos baudinės netestybos. Nepaisant šių priežasčių, bylinėjimosi išlaidų finansavimas skinasi kelią ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, įskaitant Lietuvą. Itin reikšmingas postūmis buvo 2008 metų pasaulinė ekonominė krizė, tiek padidinusi ginčų skaičių, tiek atgrasiusi bylinėtis savo lėšomis dėl šiam procesui reikalingų didelių kaštų (Willians, Dafe, 2020, p. 6). 2008 metų pasaulinė ekonominė krizė paskatino tiek finansuojamuosius ieškoti alternatyvių finansavimo šaltinių, tiek finansuotojus investuoti į nuo pokyčių finansų rinkoje nepriklausantį turtą (Steinitz, 2011, p. 1283, cituota iš Sahani, 2020, p. 618).

Apibendrinant, bylinėjimosi išlaidų finansavimas nėra naujas reiškinys, tačiau ilgą laiką buvo laikomas neteisėtu ir buvo vienaip ar kitaip ribojamas. Vis tik, ilgainiui ėmė kisti požiūris į bylinėjimosi išlaidų finansavimą pasitelkiant trečiąsias šalis ir šis modelis ėmė sparčiai populiarėti. Tikimasi, jog ateityje bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinka tik augs. Prognozuojama, jog reikšmingu postūmiu Europos Sąjungoje šiam institutui gali būti vis dažniau remiantis Europos Sąjungos klimato kaitos stabdymo programomis inicijuojami ginčai dėl klimato kaitos (Saulnier *et al.*, 2021, p. 14).

1.2. Bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis sąvoka

Bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis yra sparčiai besivystantis ir kintantis reiškinys, įgaunantis vis įvairesnių formų ir ypatybių (Foerster, Skog, 2020, p. 1). Dėl to, sunku rasti tikslų ir vieningai priimtina apibrėžimą. Visgi, kaip pažymi D. G. Henriques, bylinėjimosi išlaidų finansavimui pasitelkiant trečiąsias šalis tikslus ir visas situacijas detaliai aprašantis apibrėžimas nėra būtinas. Šiai minčiai iliustruoti jis pasitelkia L. van Bethoveno sukurtą Devintąją simfoniją „Odė džiaugsmui“ ir pastebi, jog tam, kad atpažintumėme šį kūrinį ir galėtumėme jį atskirti, nėra būtina išklaudyti viso kūrinio – žinančiam šį kūrinį, užteks keleto natų. Ir net jeigu atlikėjas pridėtų ar nesugrotų vienos ar kelių natų, tol, kol „esminės natos“ atliekamos, mes galėsime atskirti, koks tai kūrinys (Henriques, 2017, p. 17). Tad ir bylinėjimosi išlaidų finansavimą siūlo apibrėžti išskiriant tik esminius šios sutarties požymius – „esmines natas“:

- Finansuotojas teikia finansinę paramą, skirtą bylinėjimosi išlaidoms padengti;
- Finansuotojas gauna sutartą atlygį, jei finansuojama šalis laimi bylą;
- Finansuotojas nėra ginčo šalis, ginčo šalies advokatas, ginčo šalies teisių perėmėjas ar kitaip susijęs su ginčo dalyku;

- Finansuotojas turi kontrolę ginčo atžvilgiu. Vienu atveju, ji bus minimali (pavyzdžiui, gauti visą informaciją apie bylą), kitu – didesnė (pavyzdžiui, priimti sprendimą dėl taikos sutarties sudarymo).

Kiti autoriai išskiria tris esminius elementus, kuriems esant, finansavimas yra laikomas bylinėjimosi išlaidų finansavimu, pasitelkiant trečiąsias šalis: *pirma*, asmuo, kuris teikia finansavimą nėra ginčo šalimi; *antra*, finansuojamas bylinėjimosi procesas arba teikiama materialinė parama, susijusi su bylinėjimosi procesu; *trečia*, susitariama dėl nuo ginčo baigties priklausančio atlygio finansuotojui (Kundrotaitė, 2019, p. 84). Taigi, bylinėjimosi išlaidų finansavimas *sensu stricto* gali būti apibrėžiamas kaip trečiojo asmens, nesančio ginčo šalimi, suteikiamas finansavimas ar kita finansinę vertę turinti parama ginčo šaliai, siekiančiai ginti turtinę teisę, mainais už nuo ginčo baigties priklausančią atlygį. Praktikoje, finansavimą dažniausiai teikia privataus kapitalo investiciniai fondai, bankai (Shaw, 2016, p. 2).

1.3. Finansavimo sutarčių rūšys ir jų esminės sąlygos

Dar romėnų teisė greta šalių valios, veiksnio ir susitarimo, būtinaisiais sutarties elementais laikė sutarties dalyką ir sutarties pagrindą. Siekiant visapusiškai analizuoti bylinėjimosi išlaidų finansavimą, toliau bus analizuojama, kas yra (gali būti) bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarties dalyku ir pagrindu.

Kaip nurodo V. Mikelėnas, „*sutarties dalyku buvo laikoma tai, dėl ko šalys susitarė. Dalykas galėjo būti daiktai, veiksmai, paslaugos*“ (Mikelėnas, 1996, p. 33). Atsižvelgiant į finansavimo sutarties esmę, laikytina, jog sutarties dalykas – ieškovo (atsakovo¹) patiriamų bylinėjimosi išlaidų apmokėjimas. Išlaidomis gali būti laikomi atlygis advokatams bei ekspertams, žyminis mokestis, priešingos ginčo šalies išlaidos

¹ Dažniausiai, finansuojamas ieškovas, tačiau įmanomas ir atsakovo finansavimas, tačiau tai toks retas reiškinys, jog kai kurie mokslininkai darbuose apie bylinėjimosi išlaidų finansavimą pasitelkus trečiąsias šalis tokios situacijos iš viso neanalizuoja (pavyzdžiui, Poncibò *et al.*, 2021, p. 46). Pats bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis vystėsi kaip rinka, skirta ieškovų finansavimui, kadangi finansuotojui, įprastai, atitenka priteistos sumos dalis, tačiau kartais susitariama ir dėl atsakovų finansavimo. Tai, visų pirma, situacijos, kai atsakovas reiškia priešieškinį – tokiu atveju jo finansavimas iš principo nesiskiria nuo ieškovo finansavimo. Tačiau galimos situacijos, kai atsakovas nereiškia priešieškinio, tokiu atveju šalys įprastai susitaria, jog finansuotojo grąža bus skaičiuojama nuo nepatenkinto reikalavimo sumos (Howie, Moysa, 2019, p. 474).

(pralaimėjimo atveju) ir kitos išlaidos, dėl kurių susitaria šalys. Susitarimas galimas tiek dėl visų, tiek dalies išlaidų apmokėjimo (Kundrotaitė, 2021, p. 80).

Sutarties pagrindu (arba motyvu, *cause*), laikoma priežastis, artimiausias tikslas, paskatinęs šalis sudaryti sutartį (Mikelėnas, 1996, p. 33). Bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarties pagrindas – finansuotojo gaunama finansinė graža, bylos laimėjimo atveju viršijanti investuotą sumą. Kalbant apie finansuojamojo motyvus, išskiriamos dvi pagrindinės kategorijos – lėšų bylinėtis neturintys subjektai ir strategiškai finansavimo siekiantys subjektai, kurie ginčą inicijuoti galėtų ir be finansavimo (Shamir, 2016, p. 178). Taigi, dalis finansuojamųjų sutartis sudaro siekdami inicijuoti ginčą, kurio be finansavimo iniciuoti negalėtų, dalis – siekdami valdyti verslo rizikas, investuoti į verslo plėtrą ar dėl kitų priežasčių, susijusių su pasirinkta verslo plėtros strategija.

Susitarimas dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo yra šalių sutarčių laisvės principo išraiška, tad šalys yra laisvos susitarti dėl joms labiausiai tinkančių finansavimo sutarties sąlygų. Sąlygos įprastai priklausys nuo pasirinkto finansavimo modelio ir finansuojamo ginčo rūšies. Išskiriami du pagrindiniai finansavimo modeliai: pavienių ginčų finansavimas ir ginčų portfelio finansavimas. Šiame magistro darbe daugiausiai dėmesio skiriama pavienių ginčų finansavimui, tačiau šio skyriaus pirmoje dalyje bus aptariami abu šie modeliai. Kitas reikšmingas finansavimo sutarčių skirstymas yra pagal finansuojamus subjektus, išskiriant verslo subjektus ir vartotojus. Šis skirstymas plačiau analizuojamas antrojoje šio skyriaus dalyje. Nepaisant to, kokios rūšies sutartis sudaroma, finansavimo sutartyje įprastai numatomi: finansavimo įsipareigojimo mastas, piniginių lėšų gražinimo struktūra ir eiliškumas, šalių teisės ir pareigos, sutarties nutraukimo pagrindai ir kitos šalims reikšmingos sąlygos (ICCA ataskaita, 2018, p. 32). Trečiojoje ir ketvirtojoje dalyje atskirai skiriama dėmesio kelioms iš šių sąlygų: finansuotojo gražai bei finansuotojo teisei kontroliuoti procesą.

1.3.1. Finansavimo sutarčių skirstymas pagal jų struktūrą

Bylinėjimosi išlaidų finansavimo struktūros būna įvairios: jos skiriasi priklausomai nuo finansuotojo, ginčo rūšies, finansavimo sutartimi sulygtų sąlygų ir nėra vieningai priimtino „rinkos standarto“ (Smith, 2019, p. 20). Visgi, siekiant apibrėžtumo, išskiriami du pagrindiniai finansavimo modeliai: pavienis finansavimas ir ginčų portfelio finansavimas (angl. *portfolio funding*).

Pavienis finansavimas tai finansavimas, dėl kurio finansuotojas ir finansuojamasis sudaro atskirą sutartį. Dažnu atveju, tai susitarimai dėl didelės vertės ieškinių finansavimo, kai ieškovas neturi išteklių arba nenori rizikuoti tęsdamas veiklą be finansinės paramos (Howie, Moysa, 2019, p. 475). Finansavimas teikiamas negražintinai, o tai reiškia, kad jei procesas nesėkmingas, finansuojama šalis nėra nieko skolinga finansuotojui. Finansavimas vienai bylai, įprastai, yra galimas tik ieškovams (Smith, 2019, p. 20). Tai modelis, kuris dar kartais vadinamas „Dovydo ir Galijoto“ situacijos finansavimu, kadangi tokiose bylose finansuotojas gali išspręsti šalių finansinio nelygiavertiškumo problemą (Howie, Moysa, 2019, p. 475).

Ginčų portfelio finansavimas tai situacija, kai finansuotojas finansuoja ne vieną konkrečią bylą, tačiau sudaro sutartį dėl eilės finansuojamų ginčų. Portfelio finansavimo sutartys gali būti skirstomos į sutartis, sudaromas su advokatų kontoromis ir sutartis, sudaromas su įmonėmis (Howie, Moysa, 2019, p. 480). Finansuodamas „ginčų portfelį“, finansuotojas gali suvaldyti riziką ir pasiūlyti finansuojamajam geresnes sutarties sąlygas (Bogart, 2017, p. 219). Finansuojant advokatų kontorą, sudaroma sutartis tarp finansuotojo ir advokatų kontoros, ginčo šalys nebūna šio susitarimo dalimi (Ballantyne, 2019, p. 248). Tokiu atveju, įvairių subjektų bylos yra laikomos portfelio dalimi ir skaičiuojamas bendras šio portfelio pelningumas ir finansuotojas gražą gauna tiesiogiai pagal susitarimą su advokatų kontora.

1.3.2. Finansavimo sutarčių skirstymas pagal finansuojamus subjektus

Išskiriamos dvi pagrindinės ginčų finansavimo rinkos: komercinė rinka ir vartotojų rinka (Thompson *et al.*, 2019, p. 217).

Komercinė rinka paprastai susijusi su įmonių tarpusavio ginčiais, pavyzdžiui, antimonopoliniais pažeidimais, intelektinės nuosavybės pažeidimais ir komercinės paslapties pasisavinimu (Boesi, 2022, p. 122). Gražai siekiant dešimtis milijonų eurų, šie ginčai finansuotojui gali būti itin pelningi (Thompson *et al.*, 2019, p. 217). Komercinėje rinkoje, idealus finansuojamasis – negalintis leisti sau bylinėtis be finansavimo, tačiau vis dažniau ginčų finansavimo paslaugomis ima naudotis ir „*Fortune 500*“ sąrašė esančios bendrovės (Boesi, 2022, p. 122).

Vartotojų rinkoje vyrauja ieškiniai dėl žalos atlyginimo (Boesi, 2022, p. 122). Šie ieškiniai gali būti pareiškiama atskirai arba kaip grupiniai ieškiniai ir, palyginti su

komerciniais ieškiniiais, finansuotojui yra mažiau pelningi (Thompson *et al.*, 2019, p. 217). Realistiškiausias vartotojų ginčo finansavimo atvejis – vartotojų grupės ieškinys. Teisės moksle pagal tai, kaip grupė suformuojama, skiriami du pagrindiniai grupės ieškinio modeliai: dalyvavimo (angl. – *opted in, opt-in*) ir atsisakymo (angl. – *opted out, opt-out*) (Nekrošius *et al.*, 2016, p. 20). J. Rowe pastebi, jog dalyvavimo modelio taikymas yra daug palankesnis bylinėjimosi išlaidų finansavimo plėtrai toje jurisdikcijoje. Jo teigimu, dalyvavimo modelio atveju, visi norintys dalyvauti byloje noriai pateikia savo buvimo vietą ir kontaktinę informaciją, todėl bylinėjimosi finansuotojui yra gerokai lengviau susisiekti ir pasiūlyti savo paslaugas (Rowe, 2021, p. 7). Visgi, šio darbo autorės nuomone, šis argumentas turėtų būti vertinamas kritiškai, kadangi, yra teigiančių, jog masinių ginčų atveju proceso operatyvumą ir koncentraciją labiau užtikrina būtent atsisakymo modelis (Nekrošius *et al.*, 2016, p. 21). Atsižvelgiant į tai, jog atsisakymo modelio atveju būtų galima surinkti didesnę grupę nukentėjusiųjų, taigi, būtų galima reikšti didesnės vertės ieškinį ir tokiu būdu lemti, jog ginčo suma būtų pakankama finansuotojo dėmesiui pritraukti, J. Rowe pozicija vertinta kaip ginčytina.

1.3.3. Finansuotojo būsima finansinė grąža

Finansuotojo būsima finansinė grąža – viena esminių finansavimo sutarties sąlygų. Jei finansuojama šalis laimi bylą, finansuotojas gauna tam tikrą priteisto turto procentinę dalį ar jam sumokama konkreti priteisto turto dalis (Saulnier *et al.*, 2021, p. 43). Taigi, dvi pagrindinės sutartyse numatomos finansuotojo atlygio formos: susitarimas dėl investuotojui sumokamo procento nuo priteistos sumos ir susitarimas dėl investuotojui sumokamo sėkmės mokesčio.

Sutartyse numatant priteisto turto procentinę dalį, paprastai, finansuotojai siekia, kad jiems skirta dalis nuo ginčo metu išieškotos galutinės sumos būtų nuo 15 iki 50 procentų (mediana yra maždaug trečdalis), priklausomai nuo išlaidų ir rizikos, susijusios su ginčo finansavimu (ICCA ataskaita, p. 26-27). Šiuo metu nėra reguliuojama, kokia laimėtos sumos dalis gali atitekti finansuotojui. Tačiau EP rezoliucijoje išdėstoma pozicija, jog „*teisės aktuose turėtų būti nustatytos priteistos sumos dalies, kurią bylinėjimosi išlaidų finansuotojai turi teisę gauti laimėjus bylą ar sudarius taikos sutartį arba pagal finansavimo sutartį, ribos*“ ir siūloma, jog finansuotojas negalėtų gauti daugiau nei 40 procentų priteistos sumos, išskyrus išimtinius atvejus (Direktyvos projekto 14(4) straipsnis). Tuo tarpu, dalis JAV mokslininkų siūlo dar griežtesnius ribojimus – 20

procentų nuo priteistos sumos komerciniuose ginčiuose, ir 10 procentų – vartotojų ginčiuose (Popp, 2019, cituota iš Rowe, 2021, p. 24).

Išskiriamos dvi pagrindinės finansavimo sutartyse numatomo sėkmės mokesčio rūšys: šalių susitarta konkreti suma arba finansuotojo investuotos sumos kartotinis². Esminis privalumas, kodėl siekiama susitarti dėl investuotos sumos kartotinio yra tai, jog didėjant finansuotojo investicijoms ir rizikai, didėja ir finansuotojo grąžos dydis, taip atspindint papildomas išlaidas ir patiriamą riziką (Howie, Moysa, 2019, p. 478).

Taip pat pastebima, jog kartais šalys sutartyse derina skirtingus apmokėjimo modelius ir susitaria dėl, pavyzdžiui, nuo priteistos sumos nepriklausančio sėkmės mokesčio laimėjimo atveju ir papildomo sėkmės mokesčio. Yra teigiančių, jog šis modelis labiausiai derintų finansuotojo ir finansuojamojo ekonominius interesus (Shamir, 2016, p. 186).

Jei ieškinys netenkinamas (ar nesudaroma taikos sutartis), finansuotojas negauna jokios kompensacijos ir, įprastai, lieka atsakingas už ieškovo patirtas bylinėjimosi ir teisinių paslaugų išlaidas (Shaw, 2016, p. 2).

1.3.4. Finansuotojo turima kontrolė

Finansavimo sutarties pagrindu finansuotojui gali būti suteikiamos teisės, susijusios su finansuojamo ginčo kontrole. Pagal finansuotojui suteikiamas ginčo kontrolės teises, finansavimas skiriamas į dvi pagrindines rūšis: aktyvus ir pasyvus (Dumitru-Nica, 2022, p. 105).

Europoje, ypač Jungtinėje Karalystėje, bei JAV vyraujantis pasyvus finansavimas yra finansavimas, kai finansuotojo vaidmuo susiaurinamas iki bylinėjimosi išlaidų apmokėtojo, o bylinėjimosi valdymo kontrolė lieka finansuojamojo rankose (Veljanovski, 2011, p. 409). Šiame modelyje finansuotojas neturi jokios kontrolės ir nėra įtraukiamas į sprendimų, susijusių su ginču, priėmimą. Kiti šią finansavimo strategiją prilygina lažyboms žirgų lenktynėse: pastatęs už konkretų žirgą, lažybininkas – t.y., finansuotojas – laukia šalia ir stebi lenktynes (DeStefano, 2014, p. 320). Praktiškai, visiškai pasyvaus finansavimo situacija yra mažai tikėtina (Solas, 2019a, p. 127), kadangi finansuotojas

² Pavyzdžiui, susitariama, jog investuotojui investavus du milijonus eurų, ginčo laimėjimo atveju, jam būtų sumokami šeši milijonai eurų, tris milijonus eurų – devyni milijonai.

prisiima didelę riziką finansuodamas ginčą ir dėl to nori vienu ar kitu būdu daryti įtaką ginčo strategijai (Cordina, 2022, p. 277).

Aktyvaus investavimo modelyje finansuotojas turi reikšmingesnę vaidmenį – be finansavimo teikimo bylinėjimuisi, finansuotojas taip pat dalijasi savo patirtimi, kitais resursais ir gali turėti balsą priimant esminius sprendimus byloje (Dumitru-Nica, 2022, p. 105). Iš esmės, finansuotojas yra ginčo administratorius, kuris taip pat teikia kitas pagalbines paslaugas, pavyzdžiui, samdo ekspertus ir palaiko su jais ryšį (DeStefano, 2014, p. 323-324). Toks bylinėjimosi finansavimo tipas dažnesnis Australijoje, kur taisyklės, reglamentuojančios šią sritį, yra lankstesnės, ir teismai palaiko finansuotojų teises daryti įtaką finansuojamo ginčo eigai (Shamir, 2016, p. 178). Teigiama, jog aktyvus finansuotojų vaidmuo padeda užtikrinti tinkamesnę bylos vedimą – prižiūrima, kaip renkami įrodymai, valdoma viešoji nuomonė ir teikiamos konsultacinės paslaugos ieškovui ir advokatams (DeStefano, 2014, p. 325). Taigi, aktyviai valdydami savo investiciją, finansuotojai sukuria papildomą vertę finansuojamajam. Susitarimo dėl aktyvaus finansuotojo keliamos grėsmės nagrinėjamos šio magistro darbo 4.2.4 dalyje.

2. SUSITARIMO DĖL PROCESO FINANSAVIMO GALIOJIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ

Bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis sutartis – sutartis, kuria bylinėjimosi išlaidų finansuotojas sutinka finansuoti visas arba dalį proceso išlaidų mainais už ieškovui priteistos sumos pinigais arba užmokestį už laimėtą bylą. (Voss, 2022, p. 18). Ar tokią sutartį galima sudaryti pagal Lietuvos teisę?

2.1. Teisės aktuose įtvirtinti ribojimai sudaryti susitarimą dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo

Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – CK) nerasime atskiros bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartims skirtos dalies. Tačiau šiuolaikinė verslo teisė yra grindžiama nuostata, kad sutartiniai šalių santykiai neturėtų būti ribojami, nebent tarp šalių sudaryti susitarimai akivaizdžiai neprotingai suvaržo vieną iš susitariančių šalių (Šulija, 2012, p. 27). Dėl to, aktuali CK 6.156 straipsnio 1 dalis, kurioje įtvirtinta, jog šalys turi teisę sudaryti CK nenumatytas sutartis, jeigu tai neprieštarauja įstatymams. Taigi, sutarčių laisvės principas, yra esminis principas, suteikiantis galimybę svarstyti apie finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis sutarties sudarymą. Tačiau, kaip ir visi kiti civiliniai principai, sutarčių laisvės principas nėra absoliutus. Vienas pagrindinių šio principo ribojimų – draudimas sudaryti sutartis, kurios prieštarautų imperatyvioms įstatymų normoms (CK 6.157 straipsnis), viešajai tvarkai bei gerai moralei (CK 1.81 straipsnis).

Šiuo metu, Lietuvoje nėra imperatyvaus draudimo sudaryti sutartis dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo. Visgi, toks draudimas nebūtų naujiena – kaip minėta, istoriškai toks draudimas ilgai buvo įprastas. ES lygmeniu, Airija³ yra įtvirtinusi draudimą naudotis bylinėjimosi išlaidų finansavimu pasitelkiant trečiąsias šalis (Saulnier *et al.*, 2021, p. 13). Taip pat šiuo metu Lietuvoje nėra jokių specifinių išankstinių sąlygų ar ribojimų, skirtų išimtinai bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčių sudarymui⁴. Tokią

³ 2023 metų vasarą Airijoje priimti įstatymų pakeitimai, kurie įteisino bylinėjimosi išlaidų finansavimą pasitelkiant trečiąsias šalis arbitražo procese (The Courts and Civil Law..., 2023). Tuo tarpu, dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo teisme įteisinimo šiuo metu vyksta intensyvios diskusijos (pavyzdžiui, Law Reform Commission, 2023).

⁴ Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatyme yra įtvirtintų tam tikrų ribojimų, susijusių su bylinėjimosi išlaidų finansavimo

poziciją patvirtina ir M. Kundrotaitė: „Lietuvos įstatymų leidėjas nėra tiesiogiai numatęs nei apribojimų, nei specialių sąlygų sutartims dėl bylinėjimosi finansavimo sutarties sudarymo.“ (Kundrotaitė, 2021, p. 84).

Šio darbo rengimo metu taip pat nėra ir nacionalinių teisėkūros iniciatyvų, kurios galėtų lemti artimiausiu metu atsirasiančius ribojimus. Tuo tarpu, ES lygmeniu, Direktyvos pasiūlyme siūloma įtvirtinti naujus finansavimo sutarčių negaliojimo pagrindus. Visų pirma, siūloma įtvirtinti, jog neturėtų teisinės galios finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis sutartys, sudarytos su asmenimis, kuriems nėra išduotas leidimas verstis bylinėjimosi išlaidų finansuotojų veikla (Direktyvos pasiūlymo 14(1) straipsnis). Taip pat siūloma įtvirtinti, jog bet kuri finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis sutarčių nuostata, kuria bylinėjimosi išlaidų finansuotojui suteikiami įgaliojimai priimti su procesu susijusius sprendimus ar daryti jiems įtaką, neturi teisinės galios (Direktyvos pasiūlymo 14(2) straipsnis). Be to, siūloma įtvirtinti, kad teisinės galios neturi ir tos sutarčių nuostatos, pagal kurias bylinėjimosi išlaidų finansuotojas gauna minimalią savo investicijos grąžą ieškovui arba numatytajam naudos gavėjui dar negavus savo dalies (Direktyvos pasiūlymo 14(3) straipsnis) ar nesant išimtinių aplinkybių finansuotojas turėtų teisę į tokią sumos dalį, dėl kurios ieškovui tenkanti dalis sumažėtų iki 60 procentų ar mažesnės dalies nuo visos priteistos sumos (Direktyvos pasiūlymo 14(4) straipsnis).

Taigi, šiuo metu Lietuvos teisėje nėra teisinio reguliavimo, skirto išimtinai bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčių galiojimo klausimams reguliuoti. Visgi, jeigu būtų priimtas Direktyvos pasiūlymas, perkėlus šios direktyvos nuostatas į Lietuvos nacionalinę teisę, tikėtina, atsirastų sąlygų, su kurių tinkamu įgyvendinimu būtų siejamas bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkus trečiąsias šalis sutarties galiojimas.

2.2. Susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo suderinamumas su civilinių teisinių santykių reguliavimo principais

Sutartis turi neprieštarauti ne tik imperatyvioms teisės normoms, tačiau ir nepažeisti esminių teisės principų. Šioje darbo dalyje bus atkreipiamas dėmesys į finansavimo

pasitelkus trečiuosius asmenis vykstant ginčui, kuriame reiškiamas kolektyvinis ieškinys. Reglamentuojami aspektai, susiję su lėšų šaltinių skaidrumu ir interesų konfliktų valdymu, tačiau nėra aptariami sutarties galiojimo klausimai.

sutarčių atitiktį protingumo ir sąžiningumo principams. Nors bylinėjimosi išlaidų finansavimo siaurąją prasme atitiktis sąžiningumo ir protingumo principams nebuvo analizuota Lietuvos teismuose, šiame kontekste gali būti vertingos teismo įžvalgos vertinant susitarimus dėl sėkmės mokesčio.⁵ Tokia išvada daroma įvertinus, jog išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis savo esme yra panašus⁶ į susitarimą su advokatu dėl sėkmės mokesčio.

Išanalizavus pastarųjų septynerių metų teismų praktiką, identifikuotos šešios bylos, kuriose teismai pasisakė dėl teisinių paslaugų sutartyje įtvirtinto sėkmės mokesčio atitikties civilinės teisės principams. Dveiose šių bylų teismai laikė susitarimus prieštaraujančiais teisingumo ir sąžiningumo principams. Abiem atvejais susitarimai buvo sudaryti su vartotojais, vienu atveju susitariant dėl 25 procentų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje), kitu atveju – dėl 20 procentų (Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmų 2023 m. kovo 14 d. sprendimas civilinėje byloje) nuo priteistos sumos ar turto vertės dydžio sėkmės mokesčio. Kitose keturiose bylose, kuriose teismai neįžvelgė prieštaravimo protingumo ir sąžiningumo principams tartasi dėl 20 procentų (Vilniaus apygardos teismo 2023 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje), 25 procentų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje), 35 procentų (Kauno apygardos teismo 2017 m. balandžio 14 d. sprendimas civilinėje byloje) ir 60 procentų (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje) nuo priteistos sumos ar turto vertės dydžio sėkmės mokesčių. Reikšminga, jog daugumoje iš šių bylų dėl sėkmės mokesčių tartasi sutartyse su vartotojais.

Ši teismų praktikos analizė leidžia daryti dvi pagrindines išvadas. Visų pirma, teismų praktikoje nuosekliai laikomasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartimi civilinėje byloje suformuotos pozicijos, jog nors susitarimas dėl sėkmės mokesčio yra sutarties laisvės principo įgyvendinimas, šis sėkmės mokestis neturėtų būti neprotingai didelis. Teismai vertina, analizuoja šalių sudarytų susitarimų atitiktį protingumo, sąžiningumo principams – tiek savo iniciatyva (vartojimo sutarčių atvejais),

⁵ Visgi, advokatui mokamo sėkmės mokesčio ir finansuotojo grąžos nereikėtų sutapatinti, kadangi advokato ir kliento fiduciariniai santykiai nulemia tai, kad advokato honoraras yra profesinės etikos klausimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje), tuo tarpu finansuotojui taikomi kitokie etikos standartai

⁶ Šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas leidžia susitarti tik dėl advokato užmokesčio tam tikra pinigų suma, o pretendavimas į numatytą ginčo dalyko dalį, kuri įvertinta pinigais ar kita gaunama nauda, yra draudžiamas, tad *pactum de quota litis* susitarimai Lietuvoje yra leidžiami tik sąlyginai (Motvydienė, 2008, p. 86)

tiesiogiai šalių prašymu. Antra, protingas ir sąžiningas sėkmės mokestis nesiejamas su jo procentine išraiška, o su ginčo aplinkybėmis. Pavyzdžiui, 20 procentų sėkmės mokestis buvo pripažintas neprotingai dideliu byloje, kurioje buvo siekiama vienkartinės draudimo išmokos šeimai netekus maitintojo. Tuo tarpu, vertinant susitarimą dėl 60 procentų dydžio sėkmės mokesčio atsižvelgta į tai, jog iki sutarties su advokatu sudarymo, ieškovė „*buvo iš esmės praradusi tikėjimą, jog pavyks atkurti motinos nuosavybės teises į žemę. Tai gali paaiškinti jos sutikimą sumokėti advokatui didelį sėkmės mokestį*“.

Taigi, sutarties mokesčio atitiktis sąžiningumo ir proporcingumo principams kiekvienu atveju vertinama pagal bylos aplinkybes. Apibendrinus, sudarant bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartį, ypač su vartotojais, turėtų būti įvertinama, ar sutartis neprieštaraus sąžiningumo ir protingumo principams, kadangi yra teisinis pagrindas teismams imtis vertinti finansavimo sutarčių atitiktį civilinės teisės principams.

2.3. Susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo atitiktis viešajai tvarkai

Svarbu įvertinti, ar bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitekus trečiasis šalis sutartis neprieštaraus viešajai tvarkai ar gerai moralei, kadangi CK 1.81 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Pagal kasacinio teismo praktiką viešosios tvarkos ypatumas ir skirtis nuo imperatyviųjų įstatymo normų yra ta, kad viešąją tvarką laikytina valstybės teisinės politikos ir teisinio reguliavimo visuma. Būtent visuminis (kompleksinis) požiūris į reguliavimą, juo siekiamus tikslus leidžia įvertinti, ar tam tikras sandoris prieštarauja viešajai tvarkai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje).

Kasacinis teismas, aiškindamas CK 1.81 straipsnio 1 dalies nuostatas, yra pažymėjęs, kad įstatyme neatskleistas formuluotės „viešoji tvarka“ ar „gera moralė“ turinys, jis yra įvairialypis ir sietinas ne tik su atliekamais veiksmais, bet ir su tikslais bei veiksnių pasekmėmis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje). Iš pirmo žvilgsnio, būtų nelogiška teigti, jog bet kokie susitarimai dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiasis šalis prieštarauja viešajai tvarkai, kadangi Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatyme (toliau – CPRESTTAI) yra reglamentuojama, kaip turėtų būti elgiamasi, kai reiškiami finansuojami atstovaujantieji

ieškiniai (CPRESTTAIĮ 31²⁷ straipsnis) (Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių..., 2008). Be to, Lietuvoje teisėtai veikia bylinėjimosi išlaidų finansavimą teikiantis fondas (Lietuvos bankas, 2021), o Vilniaus miesto savivaldybės administracija naudojosi bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis paslaugomis (Macius, 2023).

Visgi, svarbu, jog esant sudarytai sutarčiai dėl dalyko, kuris savo esme nėra neteisėtas, gali kilti konkrečios sutarties sąlygos prieštaravimo viešajai tvarkai klausimas. Tokiais atvejais, būtų galima išvelgti visos sutarties prieštaravimą viešajai tvarkai. Esminis elementas, kuris galėtų kelti klausimą dėl sutarties atitikties viešajai tvarkai – susitartas finansuotojo grąžos dydis. Lietuvos teismų praktikoje galima rasti bylų, kuriose asmenys kėlė klausimus dėl susitarimų dėl sėkmės mokesčio atitikties viešajai tvarkai dėl to, jog susitarta dėl pernelyg didelio sėkmės mokesčio. Nagrinėdamas vieną tokių bylų, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas sutarties sąlygą, numatančią 11 proc. nuo patvirtintos Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos dydžio sėkmės mokestį, pripažino neprieštaraujančiu viešajai tvarkai ir gerai moralei (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat ir Lietuvos apeliacinis teismas kitoje byloje daugiau nei 50 kartų už paslaugos kainą didesnio sėkmės mokesčio nevertino kaip neatitinkančio viešosios tvarkos ir (ar) geros moralės kriterijų (Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, nors, teoriškai, yra galimybė, jog finansuojamasis kvestionuos sutarties sąlygos dėl finansuotojo grąžos dydžio atitiktį viešajai tvarkai, tačiau Lietuvos teismų praktikoje teismai nėra linkę pripažinti susitarimų dėl sėkmės mokesčio prieštaraujančiais viešajai tvarkai, taigi, būtų galima tikėtis, jog teismai nebūtų linkę pripažinti ir finansuotojų grąžų prieštaraujančiomis viešajai tvarkai.

3. SUSITARIMO DĖL PROCESO FINANSAVIMO KVALIFIKAVIMAS PAGAL LIETUVOS TEISĘ

Teigti, jog finansavimo pasitelkus trečiuosius asmenis sutartis yra naujos rūšies sutartis yra paprasčiausia, tačiau tai neišsprendžia jos tinkamo kvalifikavimo problemų tais atvejais, kai šis kvalifikavimas būtinas praktikoje (Poncibò *et al.*, 2021, p. 68). Problemos gali kilti tuomet, kai, pavyzdžiui, kyla ginčas dėl klausimų, kurių šalys neaptarė sutartyje. Taip pat sutarties kvalifikavimas yra reikšmingais atvejais, kai ne ginčų finansavimo sutartims, tačiau į jas panašioms yra taikomos specifinės taisyklės (pavyzdžiui, taisyklės, taikomos draudimo sutartims) (Poncibò *et al.*, 2021, p. 68). Dėl to, šioje darbo dalyje bus analizuojami ginčų finansavimo sutarčių požymiai ir esamos sutarčių teisės normos, kurios galėtų būti taikomos ginčų finansavimo sutartims.

3.1. Finansavimo sutartis kaip draudimo sutartis

Dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo santykių panašumo į draudimo santykius, teisinėje literatūroje finansavimo sutartis neretai gretinama su draudimo sutartimi. C. Silver ir D. A. Hyman pastebi, jog „*kuo geriau įsižiūri, tuo labiau bylinėjimosi išlaidų finansuotojai primena draudikus*“ (Silver, Hyman, 2023, p. 9). Tokią išvadą autoriai daro pastebėję, jog abu gali riboti šalies teisę keisti atstovą, analizuoti visus su byla susijusius dokumentus, gauti visą informaciją apie ginčą (Silver, Hyman, 2023, p. 9). Taip pat ir, pavyzdžiui, Frankfurto Apeliacinis teismas yra atkreipęs dėmesį, jog vienas iš galimų bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarties kvalifikavimo variantų – draudimo sutartis (Court of Appeal of Frankfurt, 2017).⁷ Šis sprendimas buvo sutiktas kontraversiškai – dalis mokslininkų tokią poziciją palaikė, dalis – ne. Pavyzdžiui, Prancūzijos teisės mokslininkai pažymi, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis negali būti kvalifikuojama kaip draudimo sutartis, kadangi draudimo santykiuose susiklosto visiškai kitoks rizikų pasidalinimo balansas nei finansavimo sutartyje (Le Club des Juristes, 2014, p. 13).

Vertinant CK 6.987 straipsnyje įtvirtintą draudimo sutarties sampratą, pagal kurią draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo

⁷ Šiandien Vokietijoje šis sprendimas yra praradęs reikšmę, kadangi Vokietijos federalinis draudikų priežiūros biuras (angl. „*Federal insurance supervisory office*“) patvirtino, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas nėra draudimo santykiai ir ši institucija neturi įgaliojimų finansuotojų atžvilgiu

įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis, įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis. Įvertinus Lietuvos civiliniame kodekse įtvirtintą draudimo sutarties sampratą, šio darbo autorės nuomone, negalima daryti išvados, jog ginčo finansavimo sutartis turi draudimo sutartį kvalifikuojančių požymių, nors sutarties pagrindai (lot. *causa*) gali būti labai panašūs – tai yra, tiek bylinėjimosi išlaidų draudimo, tiek finansavimo sutarties sudarymo atveju šalis bando valdyti konkrečias rizikas, susijusias su dideliais bylinėjimosi kaštais.

3.2. Finansavimo sutartis kaip jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis

Lietuvoje, CK 6.969 straipsnis įtvirtina jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties sampratą – šia sutartimi du ar daugiau asmenų (partnerių), kooperuodami savo turta, darbą ar žinias, įsipareigoja veikti bendrai tam tikram, neprieštaraujančiam įstatymui tikslui arba tam tikrai veiklai. L. Mikalonienė išskiria, jog „[t]eisėti bendri tikslai ir vienodi interesai yra partnerystės sutartį kvalifikuojantys požymiai“ (Mikalonienė, 2010, p. 86). Pati finansavimo sutarties esmė leistų daryti prielaidą, jog ši sutartis galėtų būti kvalifikuojama kaip jungtinės veiklos sutartis. Visų pirma, abi sutarties šalys turi tą patį tikslą – laimėti ginčą. Antra, šis tikslas yra teisėtas. Trečia, tikslo pasiekimas tenkintų abiejų šalių interesus ir abi šalys gautų naudą ginčo laimėjimo atveju. Dėl to, pavyzdžiui, Vokietijos teismų praktikoje (pavyzdžiui, German Federal Court, 2020, p. 208) ir doktrinoje (de Morpurgo, 2011, p. 401) laikomasi pozicijos, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis – jungtinės veiklos (partnerystės) santykiai, kadangi tiek finansuojamasis, tiek finansuotojas siekia bendro tikslo – bylos laimėjimo.

Vis tik, svarbi ir CK 6.974 straipsnio 2 dalis, numatanti, jog susitarimas, kuris visiškai atleidžia vieną iš partnerių nuo bendrų išlaidų ar nuostolių padengimo, negalioja. Tuo tarpu finansavimo sutarties vienas iš esminių elementų yra atleidimas ginčo šalies nuo bylinėjimosi išlaidų ir kitų nuostolių padengimo. Rizikos valdymas yra viena esminių priežasčių, kodėl finansavimo sutartys yra sudaromos. Būtent šis rizikos pasidalijimas lemia tai, jog įprasta finansavimo sutartis negalėtų būti kvalifikuojama kaip jungtinės veiklos sutartis. Tokią poziciją palaiko ir Prancūzijos mokslininkai, akcentuojantys, jog

nuostoliai nėra dalomi tarp finansuotojo ir finansuojamojo, o tenka tik finansuotojui (Le Club des Juristes, 2014, p. 14).

3.3. Finansavimo sutartis kaip paslaugų sutartis

Prancūzijos teismai kvalifikuoja bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis kaip paslaugų teikimo sutartis. Prancūzijos kasacinis teismas vienoje byloje yra kvalifikavęs bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartį kaip paslaugų sutartį ir pritaikęs paslaugų sutarčiai taikytiną reguliavimą, nustatantį teismo teisę sumažinti kainą (Le Club des Juristes, 2014, p. 14-17). Ar šis modelis galėtų būti pritaikomas ir Lietuvoje?

CK 6.716 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta paslaugų sutarties samprata: paslaugų sutartimi viena šalis (paslaugų teikėjas) įsipareigoja pagal kitos šalies (kliento) užsakymą suteikti klientui tam tikras nematerialaus pobūdžio (intelektines) ar kitokias paslaugas, nesusijusias su materialaus objekto sukūrimu (atlikti tam tikrus veiksmus arba vykdyti tam tikrą veiklą), o klientas įsipareigoja už suteiktas paslaugas sumokėti. Kaip minėta, finansavimo sutartyse, kuriose pasirenkamas aktyvus finansuotojo modelis, finansuotojas yra ne tik pasyvus stebėtojas, tačiau ir teikia teisinės konsultacijas, ekspertų paslaugas, gali teikti vertimo, analizės ir kitokias paslaugas. Taigi, finansavimo sutartis gali turėti tam tikrų paslaugos sutartims būdingų požymių. Visgi, pati finansavimo sutarties esmė – šalies bylinėjimosi išlaidų apmokėjimas, kas savo esme neatitinka paslaugos sutarties dalykui keliamo nematerialumo kriterijaus. Taigi, finansavimo sutarties sąlygų visuma savo esme neatitinka paslaugų sutartį kvalifikuojančių požymių.

3.4. Finansavimo sutartis kaip paskolos sutartis

Lietuvos teisės doktrinoje siūloma, jog „*nustatant bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčiai taikomus formos reikalavimus, būtų galima taikyti normų, taikomų paskolos sutarčiai sudaryti, analogiją*“ (Kundrotaitė, 2021, p. 84). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso CK 6.870 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama paskolos sutarties samprata, nurodant, kad paskolos sutarties pagrindu paskolos davėjas perleidžia paskolos gavėjui pinigus arba rūšies požymiais apibūdintus suvartojamuosius daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui analogišką gautai pinigų sumą arba tokį pat kiekį tokios pat rūšies ir kokybės kitų daiktų bei sumokėti paskolos davėjui palūkanas, jeigu sutartis

nenustato ko kita. Taigi, esminės paskolos sutarties sąlygos – paskolos dalyko perdavimas paskolos gavėjo nuosavybėn ir paskolos gavėjo įsipareigojimas grąžinti pinigus arba rūšies požymiais apibūdinto suvartojamojo daikto(-ų) ekvivalentą. Atsižvelgiant į bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarties esmę, įpareigojimas grąžinti paskolintus pinigus prieštarauja finansavimo sutarties esmei, pagal kurią finansuojamasis būtų pralaimėjęs, neturi pareigos grąžinti finansuotojo investuotų sumų. Dėl šios priežasties ir Prancūzijos teisės doktrinoje pažymima, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis skiriasi nuo paskolos sutarties (Le Club des Juristes, 2014, p. 13-14).

3.5. Finansavimo sutartis kaip mišri sutartis

Atlikta analizė atskleidžia, jog pagal savo pobūdį bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis turi kelių reglamentuotų sutarčių objektams būdingų požymių (pvz., jungtinės veiklos, paskolos, paslaugų), tačiau neatitinka nė vienos iš atskirai įstatymo sureguliuotų sutarčių rūšies visų kvalifikuojamųjų požymių.

Europos jurisdikcijose nėra bendro požiūrio, kaip reikėtų kvalifikuoti sutartis, kurios turi kelių reglamentuotų sutarčių elementų, nors nėra visiškos atitikties nė vienos iš jų kvalifikuojamiems požymiams (Drazdauskas, 2017, p. 56). Lietuvos jurisdikcijos kontekste šiuo atveju galėtų būti aktuali CK 6.156 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisyklė, jog šalims sudarius sutartį, turinčią kelių rūšių sutarčių elementų, tokiai sutarčiai taikomos atskirų rūšių sutartis reglamentuojančios normos. Visgi, CK 6.156 straipsnis ginčų finansavimo sutartims negalėtų būti taikomas, nes negalima išskirti nė vienos tokių sutarčių dalies, kuri atitiktų visus kurios nors reglamentuotos sutarties požymius.

Galima daryti išvadą, kad bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis priskirtina prie įstatymo nereglamentuotų sutarčių rūšių ir pagal CK 6.156 straipsnio 1 dalį laikytina CK nenumatyta sutartimi.

4. GALIMYBĖ PASINAUDOTI BYLINĖJIMOSI IŠLAIDŲ FINANSAVIMU: SKATINTI AR NESUTEIKTI?

Teisės doktrinoje ginčų finansavimas yra vertinamas priešaringai. Vienų teigimu, bylinėjimosi finansavimas yra „*geriausias dalykas po duonos riekės*“ (Perry, 2012, p. 8). Jų akimis, bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis suteikia galimybę užtikrinti teisę į teisminę gynybą, sudaryti šalių advokatams lygiavertes sąlygas, skatina taikos sutarčių sudarymą. Vis tik, kiti teigia, jog kaip draudžiama prekyba organais ar prostitucija, taip turėtų būti draudžiamas ir bylinėjimosi išlaidų finansavimas: „*yra dalykų, kuriais tiesiog neturėtų būti prekiaujama*“ (Wendel, 2014, p. 657). Šioje magistro darbo dalyje įvertinamos abi pozicijos. Visų pirma, kritiškai įvertinami argumentai, kodėl bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti skatinamas. Po to, analizuojami argumentai, kodėl finansavimas turėtų būti ribojamas bei bandoma pateikti sprendimus problemoms, kylančioms pasitelkiant ginčų finansavimą. Galiausiai, pateikiamas atsakymas į klausimą: skatinti ar drausti bylinėjimosi išlaidų finansavimą?

4.1. Priežastys, lemiančios, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis turėtų būti skatinamas

Išskiriamos keturios pagrindinės priežastys, dėl ko bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis turėtų būti ne tik leistinas, tačiau ir skatintinas: užtikrinama teisė į teisminę gynybą, potencialūs pažeidėjai atgrasomi nuo neteisėtų veiksmų, skatinamas taikos sutarčių sudarymas sąžiningomis sąlygomis. Toliau šioje magistro darbo dalyje plačiau pasisakoma dėl kiekvienos iš šių priežasčių esmės ir pagrįstumo.

4.1.1. Suteikiama teisė į teisminę gynybą

Teisės į teisminę gynybą užtikrinimas bei universalumas yra visuotinai priimtina ir neginčijama aksioma. Teisines garantijas dėl pažeistų teisių teisminės gynybos įtvirtina tiek tarptautiniai teisės aktai (pavyzdžiui, 1950 m. lapkričio 4 d. priimtos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnis), tiek ir nacionaliniai teisės aktai (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 straipsnis). Visgi, asmens galimybė pasinaudoti efektyvia teismine gynyba gali būti ribota dėl finansinių priežasčių – šalis gali neturėti pakankamai finansų inicijuoti ginčą ir apmokėti

atstovų išlaidas. J. Benthamas pastebėjo, jog „*turtas, o ne skurdas, turi teisingumo monopoliją*“ (Bentham, 1787, p. 123). Ir šiandien, XXI amžiuje, kaip pastebi J. Shamir, būna atveju, kai „*Dovydas negali kautis prieš Galijotą*“ (Shamir, 2016, p. 144). Visgi, ši „monopolija“ nėra absoliuti – įvairūs bylinėjimosi išlaidų finansavimo modeliai gali padėti „suvienodinti“ šalių padėtį civiliniame procese.

Niujorko advokatų asociacija (angl. *New York City Bar Association*) savo paskelbtoje oficialioje nuomonėje pažymėjo, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkus trečiąsias šalis „*ieškovams suteikia galimybę apmokėti bylinėjimosi išlaidas ar net užsitikrinti pragyvenimui reikalingas lėšas iki ginčo išsprendimo*“ (New York City Bar Association, 2011). Teigiama, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo galimybės esminis privalumas yra būtent didesnis teisės į teisminę gynybą principo įgyvendinamumas (de Brabandere, Lepeltak, 2012). Taip pat ir Anglijos apeliacinis teismas yra pažymėjęs, jog bylinėjimosi finansuotojai „*teikia pagalbą tiems, kurie siekia teisingumo, tačiau negali sau jo leisti*“ (Arkin v. Borchard Lines Ltd, 2011). Taigi, viena iš priežasčių, kodėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis įsitvirtinimas būtų naudingas – tai yra įrankis, galintis padėti šaliai įgyvendinti savo teisę į tinkamą teisminę gynybą. Trečiųjų šalių finansavimas suteikia galimybę ribotus išteklius turintiems ieškovams pareikšti pagrįstus ieškinius (ar gintis nuo nepagrįstų ieškinių), o ne pasiduoti vienašališkam susitarimui su turtingesne ginčo šalimi (Shaw, 2016, p. 4). Tai gali būti sprendimas ne tik neturinčiai turto šaliai, tačiau ir, pavyzdžiui, verslui, kuriam turimos apyvartinės lėšos būtinos veiklos vykdymui arba norinčiam investuoti turimas lėšas į savo veiklos plėtrą, o ne nukreipti turimas lėšas bylinėjimosi išlaidoms apmokėti (Borgat, 2013, p. 34). Taip pat yra pažymint, jog dėl to, jog inicijuojant ginčus kurie kitomis aplinkybėmis nebūtų finansuojami, formuojama daugiau teismų praktikos, o tai galėtų turėti didžiulę naudą siekiant užtikrinti teisinį aiškumą.

Kad ir kokį idilišką vaizdą siūlytų palaikantieji trečiųjų šalių teikiamą ginčų finansavimą, yra pastebint, jog bylinėjimosi išlaidų finansuotojas yra pelno siekiantis subjektas, kuriam teisės į teisminę gynybą užtikrinimas tėra šalutinis produktas, o ne tikslas (Voss, 2022, p. 14). V. Sahani esėje „Permaštant trečiųjų šalių finansavimo poveikį galimybei kreiptis į teismą“ pažymi, jog pelno siekiantis finansuotojas finansuos tik tokį ginčą, kuris jam gali atnešti finansinę grąžą ir ne visada finansavimas bus prieinamas tiems, kuriems iš tikrųjų reikės pagalbos užtikrinant jų teisę į teisminę gynybą (Sahani, 2020, p. 613). Pavyzdžiui, bylos, kuriose siekiama reikšmingo precedento suformavimo bus pernelyg rizikingos finansavimui, nebus finansuojami ir priešiškiniai nereiškiantys

atsakovai bei neturtinius ieškinius reiškiantys ieškovai, jei jie neturi lėšų, kurias galėtų sumokėti finansuotojui bylos laimėjimo atveju (Sahani, 2020, p. 614). Vengiama finansuoti ir politinį svorį turinčias bylas, kadangi finansuotojas, saugodamas savo reputaciją, vengs įsivelti į kontraversišku pozicijų palaikymą, politinių partijų finansavimą (Sahani, 2020, p. 614). Be to, pastebima, jog jeigu bylinėjimosi išlaidų finansuotojai investuoja į „paprastų piliečių“ bylas (pavyzdžiui, darbo ginčus), jie reikalauja itin didelės grąžos (Europoje bylinėjimosi išlaidų finansuotojų grąžos normos gali siekti iki 300 proc. ar net 3 000 proc.), dėl ko pralaimėjęs atsakovas faktiškai perduoda turtą žalos nepatyrusiam investuotojui, o žalą patyrusiems ieškovams kyla pavojus, kad žala visai nebebus atlyginta (Voss, 2022, p. 14).

Žvelgiant iš finansuotojo perspektyvos, suprantama, kodėl jis nėra linkęs finansuoti ginčų, kuriuose yra neprognozuojama arba nedidelė pergalės tikimybė. Visgi tai kelia abejonę, ar tikrai argumentas, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas užtikrina teisę į teisminę gynybą, yra pagrįstas? Šio magistro darbo autorė sutinka su V. Sahani nuomone, jog negalime absoliutinti, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas užtikrina teisę į teisminę gynybą, kadangi tokia teisė užtikrinama tik labai selektyviai asmenų kategorijai: ieškovams, kurių didelės vertės turtiniai ieškiniai turi didelę sėkmės tikimybę. Tuo tarpu, tiek atsakovai, tiek neturtinius, tiek rizikingus ieškinius reiškiantys asmenys įprastai yra nefinansuojami, todėl nėra pagrindo teigti, jog užtikrinama jų teisė į teisminę gynybą. M. D. Morpurgo pastebi, jog vadovaujantis klasikiniu utilitaristiniu socialinės gerovės matu, bylinėjimosi išlaidų finansavimo pagalba bendras socialinės gerovės lygis didėja, didėjant bet kurio individo gerovei, tačiau pagal kitus matus paprastai svarbi ne tik gerovės suma, bet ir jos pasiskirstymas, o tolygesnis gerovės pasiskirstymas gali būti pranašesnis už mažiau tolygų pasiskirstymą (de Morpurgo, 2011, p. 382). Dėl to, V. Sahani pažymi poreikį ieškoti būdų, kaip bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis galėtų būti panaudojamas siekiant teisės į teisminę gynybą užtikrinimo platesnei visuomenės daliai. Apibendrinus, bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali būti reikšmingas siekiant tinkamo teisės į teisminę gynybą principo įgyvendinimo, tačiau labai ribotai asmenų grupei.

4.1.2. Potencialūs pažeidėjai atgrasomi nuo neteisėtų veiksmų

Nobelio premijos laureatas G. Bekeris ekonominio mąstymo modelį pritaikė baudžiamojoje teisėje ir pateikė ekonomine sąnaudų minimizavimo logika pagrįstą

modelį, kuriuo parodomi kintamieji, lemiantys nusikalstama veika sukuriamas sąnaudas, ir atliekamas šių kintamųjų vertinimas (Murauskas, 2012, p. 229). Ši G. Bekerio teorija gali būti pritaikyta ir civilinėje, ypač deliktų, teisėje. Šiuo požiūriu, žalos atlyginimo tikslas yra ne tik kompensuoti žalą nukentėjusiesiems, bet skatinti potencialių pažeidėjų pageidautiną elgesį (Saulnier *et al.*, 2021, p. 2). Ši atgrasymo teorija reiškia, kad tikėtinos neteisėto elgesio sąnaudos (baudos dydis ir tikimybė, kad pažeidimas bus aptiktas ir įvykdytas) turi viršyti arba bent jau būti lygios naudai (Cordina, 2022, p. 272).⁸

A. Cordina pastebi, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali suveikti kaip reikšmingas signalas potencialiems pažeidėjams, jog neteisėtų veiksmų atveju, nukentėjęs asmuo galės inicijuoti procesą jų atžvilgiu, o pažeidėjai negalės manipuliuoti didžiulėmis bylinėjimosi išlaidomis, siekdami atgrasyti nukentėjusiuosius nuo savo pažeistų teisių gynimo (Cordina, 2022, p. 273). Valstybėje, kurioje yra plačiai naudojama bylinėjimosi išlaidų finansavimu, potencialūs atsakovai, tikėtina, rimčiau žvelgtų į galimus jų vykdomų pažeidimų padarinius, nes žinotų, jog yra pagrįsta tikimybė, jog jų atžvilgiu bus sėkmingai pateiktas ieškinys (Avraham, Wickelgren, 2014, p. 263). Kitaip tariant, bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali paveikti šalių elgesį dar iki ginčo (Bedi, Mara, 2021, p. 591).

Šiai teorijai pagrįstumo suteikti gali D. Abrams ir D. L. Chen 2012 metais atliktas empirinis tyrimas, kuriame Australijos mokslininkai analizavo, kaip bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis veikia inicijuojamų ginčų kiekį. Atliktas tyrimas atskleidė, jog reikšiamų ieškinių skaičius yra didesnis tose jurisdikcijose, kuriose bylinėjimosi išlaidų finansavimas yra leidžiamas. Tuo tarpu jurisdikcijose, kuriose bylinėjimosi išlaidų finansavimas draudžiamas, tyrėjai pastebėjo inicijuojamų ginčų sumažėjimą (Abrams, Chen, 2012).

Šio darbo autorės nuomone, potencialių pažeidėjų atgrasymo aspektas yra labai reikšmingas bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis privalumas. Šis aspektas galėtų paskatinti potencialius pažeidėjus atsakingiau žvelgti į savo vykdomai veiklai keliamus reikalavimus ir yra svarus argumentas, kodėl bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti skatinamas.

⁸ Itin vaizdingas šios teorijos pavyzdys – JAV nagrinėta byla *Grimshaw v. Ford Motor Co.* Į rinką buvo tiekiami labai jautrūs sprogimui automobiliai. Šių pavojingų automobilių tiekimas į rinką buvo tęsiamas, nes buvo pigiau sumokėti kompensaciją aukoms nei iš naujo konstruoti automobilio modelį. Tokia praktika tęsėsi tol, kol prisiekusieji vienoje iš bylų dėl automobilio sprogimo pažeidėjui skyrė 125 milijonų JAV dolerių sumą (kuri po apeliacinio proceso buvo sumažinta iki 3,5 milijonų JAV dolerių).

4.1.3. Skatinamas taikos sutarčių sudarymas sąžiningomis sąlygomis

Bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis turi teigiamą poveikį taikos sutarčių sudarymui, kadangi stipresnioji šalis nebeturi galimybės manipuliuoti brangaus ir ilgo proceso grėsme, taip užsitikrindama sau palankesnę sprendimą (Rodak, 2006, p. 514). Dėl to, teigiama, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas turi derybinių galių išlyginimo poveikį (Rodak, 2006, p. 514). Pagrįsta manyti, jog priešingai nei finansinių sunkumų turintis ieškovas, finansuojamas ieškovas nesutiks su nesąžiningai mažais taikos sutarčių siūlymais (de Morpurgo, 2011, p. 367).

Dažnai patys susitarimai yra struktūruojami taip, jog būtų skatinamas taikos sutarties sudarymas ankstyvoje ginčo stadijoje, taip suteikiant galimybę investuotojui patirti kuo mažiau išlaidų, susijusių su procesu ir tokiu būdu užsitikrinti pelningesnę investiciją (Cremades, 2011, p. 34). Pavyzdžiui, vienoje iš viešai prieinamų bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčių, galima rasti nuostatą, jog jeigu bus sudaryta taikos sutartis, investuotojas gaus 33 procentus priteistos sumos, o jeigu ginčas bus išspręstas tik teisme – 40 procentų priteistos sumos (Cremades, 2011, p. 14).

Informacija, jog ieškinys yra finansuojamas gali būti reikšmingu ženklu atsakovui – tai, kad investuotojas, įvertinęs visas su byla susijusias aplinkybes, nusprendė finansuoti ginčą, gali paskatinti atsakovą rimčiau pažvelgti į situaciją (Jackson, 2010, p. 117). Tai gali lemti, jog atsakovas bus labiau linkęs derėtis ir siekti taikos sutarties sudarymo (Kirtley, Wietrzykowski, 2013, p. 23). Taip pat ir J. Molot pažymi, jog *„perkeldama deryboms dėl taikos sutarties būdingus rizikos veiksnius nuo rizikos vengiančių ieškovų iki rizikai neutralių finansuotojų, bylinėjimosi išlaidų finansavimas skatina susitarimų tikslumą, nes jie glaudžiau susiejami realiomis ieškinių vertėmis“* (Molot, 2010, p. 66).

Šio darbo autorės nuomone, negalima daryti vienareikšmiškos išvados, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas savaime lems didesnę taikos sutarties sudarymo tikimybę. Svarbu neatmesti teorinės galimybės, jog taikos sutartis kaip tik nebus sudaryta dėl to, jog finansuotojas jai prieštarautų. Visgi, vertinant viešai prieinamas bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartis, galima daryti išvadą, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali lemti greitesnę teisinę taikos atkūrimą sudarant taikos sutartį.

4.2. Argumentai, kodėl pasitelkti trečiašias šalis bylinėjimosi išlaidų finansavimui turėtų būti draudžiama

Dalis teisės mokslininkų palaiko visišką bylinėjimosi išlaidų pasitelkiant trečiašias šalis draudimą (pavyzdžiui, Wendel, 2014, p. 657), dalis – dalinį, draudžiant bylinėjimosi išlaidų finansavimą specifinėse bylų kategorijose (tarkim, bylose dėl asmens sveikatos sutrikdymo) (pavyzdžiui, McLaughlin, 2007, p. 656). JAV vienas pagrindinių ramsčių, ant kurių laikosi bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiašias šalis kritika – JAV prekybos rūmai (angl. *the U.S. Chamber of Commerce*) (Silver, Hyman, 2023, p. 4). JAV prekybos rūmų ataskaitose bei viešuose pasisakymuose spaudoje JAV prekybos rūmų teisinių reformų institutas nuosekliai įspėja apie bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiašias šalis keliamus rimtus pavojus ir piktnaudžiavimą, smerkia pasiūlymus, kurie leistų finansuotojams plačiau bendradarbiauti su teisininkais, ir ragina nustatyti taisykles ir užtikrinti didesnę skaidrumą (pavyzdžiui, U.S. Chamber of Commerce..., 2023). Bendrai, būtų galima išskirti keturis pagrindinius argumentus, kodėl bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti draudžiamas arba ribojamas: skatinamas nepagrįstas bylinėjimasis, galimi teisėjų ir arbitrų nešališkumo principų pažeidimai, finansuojama šalis praranda teisę priimti su ginču susijusius esminius sprendimus, pažeidžiamas advokato lojalumo principas. Toliau šioje magistro darbo dalyje plačiau pasisakoma dėl kiekvieno iš šių argumentų.

4.2.1. Bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali paskatinti nepagrįstą bylinėjimąsi

Bijoma, jog finansinės rizikos nebuvimas gali paskatinti nepagrįstą bylinėjimąsi. Konkrečiai, pavyzdžiui, G. Lysaught ir D. S. Hazelgrove, teigia, kad bylinėjimosi išlaidų finansavimo mechanizmas perkelia su bylinėjimusi susijusią riziką nuo ieškovų finansuotojams, dėl to ieškovai skatinami pateikti bet kokius ieškinius, įskaitant nerimtus ar spekuliatyvius (Lysaught, Hazelgrove, 2014, p. 672).

Abejonę tokios baimės pagrįstumu sėja tai, jog pelno siekiantis finansuotojas nefinansuos neperspektyvaus ginčo. Nors oficialių duomenų nėra, teisinėje literatūroje minima, jog investuotojai, siekdami išvengti nuostolingų investicijų, finansuoja tik tuos ginčus, kuriuose reikalavimo patenkinimo tikimybė yra 60-70 procentų ir daugiau (von Goeler, 2016, p. 27). M. K. Velchik ir J. Y. Zhang teigimu, racionalus finansuotojas

nefinansuotų nepagrįstų ieškinių, o jei ir imtųsi tokių ieškinių finansavimo – tai, dėl savaimė suprantamų priežasčių, netrukutų ilgai (Velchik, Zhang, 2019, p. 32-33).

Be to, nepagrįstų ieškinių finansavimas gali turėti reikšmingą neigiamą poveikį finansuotojo reputacijai. J. Lyon pažymi, jog nepagrįsto bylinėjimosi reputacinė kaina atgraso bylinėjimosi finansuotojus nuo nepagrįstų ieškinių finansavimo, nes finansuotojo, turinčio nepagrįstų ieškinių finansavimo etiketę, dalyvavimas gali sumažinti finansuojamosios šalies derybinę galią. Dėl to, finansuotojai yra suinteresuoti „*puoselėti tik pagrįstų ginčų finansuotojų reputaciją*“ (Lyon, 2010, p. 595).

Nepaisant šių argumentų, tikimybės, jog ginčų finansavimas paskatins nepagrįstų ieškinių teikimą – atmesti nereikėtų. Teigiama, jog teisinius ginčus finansuojantys subjektai yra „*unikalus nelyg snaigės*“, t. y. jie nesilaiko vienodų standartų vertindami ginčų finansavimo perspektyvas, priimdami sprendimus finansuoti ar nefinansuoti konkrečius ginčus (Goeler, 2016, p. 13). Išskiriami pagrindiniai aspektai, į kuriuos finansuotojai atsižvelgia priimdami sprendimą, ar finansuoti konkretaus ginčo išlaidas: ieškinio sėkmės tikimybė, tikėtina proceso trukmė, ieškinio vertė, atsakovo mokumas (Poncibò *et al.*, 2021, p. 45-46), numatomų išlaidų tikslumas (Poncibò *et al.*, 2021, p. 65). Taigi, laimėjimo tikimybė yra tik vienas iš komponentų, į kuriuos atsižvelgiama sprendžiant, ar finansuoti ginčą. Kitas svarbus elementas – ieškinio vertė, taigi ir galima grąža: „*ginčas bus patraukli investicija, jei galima grąža itin didelė, net jei tikimybė iš tikrųjų gauti tą grąžą būtų sąlyginai nedidelė*“ (Kantor, 2009, p. 66). Tokie „pavojingi“ ginčai galėtų būti portfeliuose derinami su žemos rizikos ieškiniais, taip sukuriant tam tikrą „draudiminę apsaugą“ neperspektyviems ieškiniams (Lowe, 2013).

Taigi, tikimybė bylinėjimosi išlaidų finansavimu paskatinti nepagrįstų ieškinių reiškimą yra itin maža (Jackson, 2002, p. 117), kadangi nuo nepagrįstų ieškinių sustabdo pati finansavimo modelio esmė – investuotojas yra suinteresuotas gauti naudą bylos laimėjimo atveju, tad nėra jokios prasmės finansuoti neperspektyvų ginčą. Tačiau reikia paminėti, jog ši tikimybė vis tik yra.

4.2.2. Galimas teisėjo nešališkumo principo pažeidimas

Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija įtvirtina asmens teisę, kad jo bylą nagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. Kiti tarptautiniai dokumentai taip pat numato teisėjų nepriklausomumo ir nešališkumo principą, taip akcentuojant šio

principo svarbą. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnis nurodo, kad teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, o teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo. Akivaizdu, jog su finansuotoju susijęs teisėjas (ar arbitras) keltų rimtų abejonių dėl šio nešališkumo. Nekyla abejonių, jog šis principas yra itin reikšmingas tiek teisme, tiek arbitraže.

Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 65 straipsnyje įtvirtinti pagrindai, kuriems esant teisėjas privalo nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo arba jam gali būti pareikštas nušalinimas. CPK 65 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta, jog vienas iš teisėjo nusišalinimo pagrindų – jeigu teisėjas arba jo sutuoktinis (sugyventinis) arba jo artimieji giminaičiai yra tiesiogiai ar netiesiogiai suinteresuoti bylos baigtimi. Taip pat CPK 66 straipsnyje įtvirtinta, jog teisėjas privalo nusišalinti nuo bylos nagrinėjimo arba jam gali būti pareikštas nušalinimas ir kitais atvejais, jeigu yra aplinkybių, kurios kelia abejonių dėl jo nešališkumo. Gali susiklostyti situacijų, kuomet teisėjo sutuoktinis ar artimasis giminaitis yra, pavyzdžiui, finansuotojo darbuotojas ar investuotojas. Tokiu atveju, šie asmenys neabejotinai turėtų suinteresuotumą bylos baigtimi, dėl to teisėjas turėtų nusišalinti nuo tokios bylos nagrinėjimo. Teisėjui nenusišalinus, teismo sprendimas galėtų būti pripažintas negaliojančiu.⁹ Tačiau kaip teisėjas turėtų sužinoti, apie tai, jog ginčas finansuojamas? Vienintelis būdas užtikrinti galimybę teisėjui priimti informuotą sprendimą dėl galimybės nagrinėti bylą – informuoti teisėją apie tai, jog proceso šalis yra finansuojama ir atskleisti finansuotojo tapatybę.

Šiuo metu Lietuvoje atskleidimo pareiga yra įtvirtinta labai ribotu mastu – tik bylose, kuriose reiškiami atstovaujantieji ieškiniai siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus (CPRESTTAIĮ 31²⁷ straipsnio 3 dalis), nurodant, jog kai ieškinį dėl teisių gynimo priemonių taikymo finansuoja trečiasis asmuo, kompetentingas subjektas privalo tai nurodyti ieškinyje ir teismui nurodyti tokio finansavimo šaltinius. Šio darbo autorės nuomone, atskleidimo pareiga, siekiant užtikrinti teisėjų nešališkumą, turėtų būti įtvirtinta ne tik reiškiant atstovaujamuosius ieškinius, tačiau visuose

⁹ CPK 329 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatytas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, kai sprendimą priėmė neteisėtos sudėties teismas. Sąvoka „teisėtos sudėties teismas“ reiškia, kad nagrinėjant civilinę bylą nebūtų pažeisti teismo sudėčiai keliami reikalavimai, užtikrintas teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir nešališkumo principų įgyvendinimas, o civilinė byla būtų išnagrinėta teisėjo (teisėjų kolegijos), turinčio įstatymo nustatyta tvarka suteiktus įgaliojimus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje). Taigi, jei teisėjas nagrinėtų bylą teisėjas nagrinėtų bylą esant CPK 65, 66 straipsniuose nustatytiems teisėjo nušalinimo nuo bylos nagrinėjimo pagrindams, toks sprendimas būtų priimtos neteisėtos sudėties teismo ir galėtų būti pripažintas negaliojančiu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje)

civiliniuose ginčiuose, kuriuose pasitelkiama trečioji šalis bylinėjimosi išlaidoms finansuoti. Visgi, siekiant, jog šios pareigos įtvirtinimas nebūtų savitikslis, svarbu įvertinti daug reikšmingų aspektų, kurių vienas esminių – kiek informacijos turėtų būti pateikiama?

Teisės doktrinoje, atsakant į klausimą kiek informacijos turėtų būti pateikiama, išsiskiria dvi pagrindinės pozicijos. Vienų teigimu, turėtų būti pateikiama visa sutartis, kitų – užtektų pateikti informaciją apie finansuotoją (Manfre, 2021, p. 588). Pavyzdžiui, Europos teisės instituto ir Jungtinių Tautų Privatinės teisės vienodinimo instituto parengtos Pavyzdinės Europos civilinio proceso taisyklių (angl. *ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure*) (toliau – PECPT) 245 straipsnio 1, 5 dalys įtvirtina, jog finansavimu besinaudojanti šalis proceso pradžioje privalo atskleisti teismui tik finansavimo faktą ir finansuotojo tapatybę. Palaikantys poziciją, jog turėtų būti atskleidžiama kuo mažiau informacijos pažymi poreikį apsaugoti finansuojamos šalies interesus. Pavyzdžiui, J. von Goeler teigia, jog finansavimo sutartyje gali būti įtvirtintos nuostatos, kitai ginčo šaliai tiesiogiai ar netiesiogiai leidžiančios sužinoti, kaip ieškovas ir finansuotojas vertina reikalavimo pagrįstumą (von Goeler, 2016, p. 158). Taip pat akcentuoja, jog atskleidimo pareigos (ypač labai plačios) įtvirtinimas gali atgrasyti nuo sprendimo naudotis bylinėjimosi išlaidų finansavimu (von Goeler, 2016, p. 154). Taip pat ir A. J. Manfre pažymi, jog „*informacijos atskleidimo reikalavimas turėtų būti apribotas finansuotojo buvimu ir tapatybe*” (Manfre, 2021, p. 567). Pozicija, jog turėtų būti pateikiamos ir sutarties sąlygos yra labiau pagrįsta siekiu kontroliuoti, ar sudarytos sutartys nepažeidžia finansuojamųjų teisių. Dėl to, pavyzdžiui, jei finansuojamas grupės ieškinys, Kanadoje teismui pateikiama visa finansavimo sutartis (Stroble, Welikson, 2020, p. 11), Australijoje – informacija apie finansuotoją ir apie finansuotojo grąžos proporciją (Federal Court of Australia, 1976). Taip pat ir PECPT 237 straipsnio 2 dalis įtvirtinama, jog kai finansavimas yra teikiamas grupės ieškinio byloje, teismas gali pareikalauti, jog grupės atstovas atskleistų teismui ir, jei reikia, šalims sutarties sąlygas (PECPT 237 straipsnio 2 dalis).

Šio darbo autorės nuomone, siekiant užtikrinti, jog teisėjas galėtų priimti informuotą sprendimą dėl poreikio nusišalinti, Lietuvoje turėtų būti įtvirtinta pareiga atskleisti finansavimo faktą bei pateikti informaciją apie finansuotoją.

4.2.3. Galimas arbitro nešališkumo principo pažeidimas

Arbitro nešališkumas gali pasireikšti įvairiomis formomis. Pavyzdžiui, galima situacija, jog arbitras nagrinėja ginčą, kurioje ieškovą atstovauja finansuotojas, kuris finansavo arbitro klientą, kai šis arbitras veikė kaip advokatas.

Įvertinus galimus interesų konfliktus, 2014 metais atnaujintos Gairės dėl interesų konfliktų tarptautiniame arbitraže (toliau – IBA gairės) buvo pirmosios taisyklės, kuriose (Bendrojo standarto 6(b) ir 7(a) punktuose) aiškiai kalbama apie bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkus trečiąsias šalis atskleidimą, siekiant užtikrinti arbitrų nepriklausomumą ir nešališkumą (Leinen, 2020, p. 17). IBA gairių Bendrojo standarto 7(a) įtvirtinta pareiga šaliai informuoti arbitrą, arbitražo teismą, kitas šalis ir arbitražo instituciją apie bet kokius (tiesioginius ir netiesioginius) ryšius tarp arbitro ir bet kokio kito asmens, kuris turi tiesioginį ekonominį suinteresuotumą arbitražo sprendimu. Nors IBA gairės yra tik rekomendacinio pobūdžio teisės šaltinis ir nepakeičia nei nacionalinių teisės aktų, nei arbitražo institucijų taisyklių, jos yra pagrindinis šaltinis tarptautinio arbitražo dalyviams (dažnai IBA gairėmis remiamasi ir nacionaliniuose arbitražo procesuose) sprendžiant, kokios aplinkybės ir faktai turi būti atskleisti, vertinant arbitrų nepriklausomumo ir nešališkumo klausimus (Rakauskaitė, 2016, p. 35).

Nors, kaip minėta, IBA gairės yra itin reikšmingas šalintis, jis tėra rekomendacinio pobūdžio teisės šaltinis. Vis tik atsižvelgiant į arbitrų nešališkumo užtikrinimo reikšmę, atsiranda vis daugiau iniciatyvų – tiek arbitražo taisyklių, tiek nacionalinio reguliavimo forma – skirtų užtikrinti, jog bylinėjimosi išlaidų finansuotojas būtų atskleistas ir žinomas tiek arbitražo teismui, tiek kitiems proceso dalyviams. Pavyzdžiui, atskleidimo pareiga taikoma šalims pasirinkus 2021 metais įsigaliojusias Tarptautinių prekybos rūmų arbitražo taisykles (toliau – ICC taisyklės) (Petrescu & Stan, 2020, cituota iš Dumitru-Nica, 2022, p. 107). Šių taisyklių 11 straipsnio 7 pastraipa įtvirtinta, jog *„kiekviena šalis privalo nedelsdama informuoti Sekretariatą, arbitražo tribunolą ir kitas šalis apie bet kurios šalies, kuri nėra arbitražo šalis ir kuri yra sudariusi susitarimą dėl ieškinių ar gynybos priemonių finansavimo ir pagal kurį ji yra ekonomiškai suinteresuota arbitražo baigtimi, egzistavimą ir tapatybę“*. Šiame kontekste taip pat paminėtina, jog Vilniaus komercinio arbitražo teismo arbitražo procedūros reglamento 5¹ įtvirtinta, jog *„Šalis privalo nedelsdama, bet ne vėliau kaip per 7 (septynias) dienas nuo sutarties su Finansuotoju (- ais) sudarymo, informuoti Sekretariatą, Arbitražo teismą ir bylos šalis*

apie tokios sutarties egzistavimo faktą ir Finansuotoją (-us).“ (Nuolatinė arbitražo institucija "Vilniaus komercinio arbitražo teismas", 2022)

Kalbant apie reglamentavimą nacionaliniu lygmeniu, išskiriamos dvi pagrindinės jurisdikcijos – Singapūras ir Hong Kongas. Singapūro advokatų elgesio kodekse įtvirtinta pareiga (advokatui) „kuo greičiau“ pranešti kitoms šalims apie trečiosios šalies finansuotojo buvimą ir tapatybę (Legal Profession (Professional Conduct)..., 2017). Tuo tarpu Hong Konge, Arbitražo potvarkio 98U ir 98V straipsniuose reikalaujama, kad finansuojama šalis raštu praneštų apie finansavimo sutarties egzistavimą, finansuotojo tapatybę ir finansavimo sutarties pabaigą. Šis rašytinis pranešimas turi būti pateiktas kitai šaliai (šalims) ir arbitražo institucijai (Hong Kong Arbitration Ordinance, 2021).

Šiuo metu Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme nėra įtvirtintos pareigos atskleisti, jog šalies bylinėjimosi išlaidos yra finansuojamos. Visgi, šio darbo autorės nuomone, tokios pareigos įtvirtinimas galėtų padėti užtikrinti arbitražo nešališkumą.

4.2.4. Finansuojama šalis praranda teisę priimti su ginču susijusius esminius sprendimus

Įprastame ginče, ieškovas priima svarbiausius sprendimus, susijusius su ieškiniu. Pavyzdžiui, CPK 42 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog be kitų CPK įtvirtintų teisių ieškovas turi teisę pakeisti ieškinio pagrindą arba dalyką, padidinti ar sumažinti ieškinio reikalavimus, atsisakyti ieškinio, atsakovas turi teisę pripažinti ieškinį, šalys gali užbaigti bylą taikos sutartimi. Kaip minėta šio magistro darbo 1.3.4 skyriuje, taikant aktyvaus finansuotojo modelį, finansuotojas perima dalį ginčo kontrolės. Dėl to, viena iš įžvelgiamų ginčų finansavimo grėsmių – tai, jog finansuojama šalis praranda ginčo kontrolę ir nebegali priimti esminių sprendimų, susijusių su byla (Richmond, 2005, p. 651-652), nors teisės aktai teisę priimti tokius sprendimus suteikia.

Amerikos advokatų asociacijos (angl. *American Bar Association*) geriausios praktikos pavyzdžių sąrašė aiškiai nurodyta, kad „*bylinėjimosi finansavimo susitarimas turėtų užtikrinti, kad klientas ir toliau kontroliuotų bylą*“, ir kad „*pagrindinių bylinėjimosi sprendimų kontrolė [...] turėtų likti klientui bet kokiomis aplinkybėmis*“ – net ir tada, kai finansuotojo finansinis interesas ieškinyje yra didesnis (American Bar Association, 2020, p. 2). Taigi, nepaisant natūralaus finansuotojų siekio perimti kuo daugiau ginčo kontrolės,

turėtų būti imamosi priemonių, kurios ribotų finansuotojo kontrolę tais atvejais, kai sudaroma aktyviojo finansuotojo modelio sutartis.

Pirma, siūloma, jog į finansavimo susitarimus turėtų būti įtrauktos sąlygos, kuriomis *ex ante* susitariama, kaip bus sprendžiamos konfliktinės situacijos (Silver, Hyman, 2023, p. 7). Pavyzdžiui, taikos sutarčių sudarymas yra viena iš situacijų, keliančių didžiausią ginčo pavojų. Dėl to, siūloma sutartyje įtvirtinti, kaip būtų sprendžiamas nesutarimas dėl taikos sutarties sudarymo. Šio susitarimo modelių gali būti įvairių. Vienas iš jų – susitarti, jog visi ginčai, kylantys dėl sprendimo dėl taikos sudarymo bus sprendžiami kreipiantis į paskirtą ekspertą, kuris pateiks įpareigojančią išvadą dėl siūlomo taikos susitarimo pagrįstumo (Bowman *et al.*, 2009, p. 9). Kai kuriose modelinėse bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis sutartyse yra įtvirtinta, jog klientas privalo visuomet pasirinkti labiausiai ekonomiškai pagrįstą strategiją, o tuo atveju, jei klientas nepasirenka tokios strategijos, padengti bylinėjimosi išlaidų dydžio skirtumą (Poncibò *et al.*, 2021, p. 71).

Antra, šis klausimas galėtų būti sprendžiamas priimant teisės aktų pakeitimus, kuriais įtvirtinamas draudimas finansuotojui daryti įtaką esminiems bylos klausimams. EP rezoliucijoje siūloma įtvirtinti, jog bylinėjimosi išlaidų finansuotojai negali turėti nepagrįstai didelės kontrolės jų finansuojamo teismo proceso atžvilgiu ir už teismo proceso kontrolę turi būti atsakingas tik ieškovas ir jo teisiniai atstovai.

Trečia, finansuojamojo tinkama teisių apsauga galėtų būti užtikrinama ribojant finansuotojo teisę nutraukti finansavimo sutartį, nesant tam pagrįsto teisinio pagrindo. Bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartyse, įprastai, yra įtvirtinami pagrindai, kuriais remiantis finansuotojas turi teisę nutraukti sutartį. Bendrai, laikoma, jog pagrįsti (angl. *reasonable*) sutarties nutraukimo pagrindai nepažeidžia ieškovo teisės priimti esminius su ginču susijusius sprendimus (Howie, Moysa, 2019, p. 480). Dalyje sutarčių įtvirtinama išankstinė sąlyga sutarties nutraukimui – reikalaujama, kad paaiškėtų nauja informacija, dėl kurios finansuotojas nebebūtų patenkintas bylinėjimosi pagrįstumu ar komerciniu tikslingumu, tačiau dalyje įtvirtinama nevaržoma finansuotojo teisė vienašališkai nutraukti sutartį (Howie, Moysa, 2019, p. 480). Pastaroji teisė gali kelti grėsmę ieškovo teisei į teisminę gynybą, kadangi daliai ginčų bylinėjimosi išlaidų finansavimas – esminė jų iniciavimo sąlyga, be kurios jie nebūtų buvę pradėti. Taigi, natūralu, jog tokiose bylose finansuotojas perima nemažai kontrolės ir derybinės galios (Bowman *et al.*, 2011, p. 6).

Dėl to, pavyzdžiui, Kanados¹⁰ teismas pripažino nuostatą, įtvirtinančią finansuotojo teisę nutraukti sutartį, kai tęsti finansavimą jam yra komerciškai neįperkama, pažeidžiančia ieškovo bylinėjimosi autonomiją ir nesutiko patvirtinti tokio susitarimo (Houle v. St Jude Medical Inc, 2017).

Visgi doktrinoje keliamas klausimas, ar tikrai tai, kad ieškovas praranda ieškinio kontrolę yra problema? C. Silver ir D. A. Hyman teigimu, visi finansavimo susitarimai turėtų būti sudaryti taip, kad maksimaliai padidintų bendrą šalių turtą, visus būtinius sprendimus kontroliuojant tai šaliai, kuri geriausiai sugeba juos priimti. Iš vienos pusės, siūlymas, kad ieškovai turėtų tiesiog perduoti kontrolę trečiosioms šalims finansuotojams skamba eretiškai, iš kitos pusės, kol egzistuoja pagrįstai konkurencinga trečiųjų šalių bylinėjimosi finansavimo rinka, tikėtina, kad bylos kontrolė klientų interesais bus geriausiai užtikrinama, jei ji bus patikėta trečiosioms šalims-finansuotojoms (Silver, Hyman, 2023, p. 7). Pagrįsti šiai pozicijai pasitelkiamas draudimo santykių, kuriuose draudikas taip pat perima dalį ginčo kontrolės, pavyzdys: „*i bylinėjimosi išlaidų finansavimą žvelgiama nelyg jis būtų radioaktyvus, o draudimas – savaime suprantamas dalykas*“ (Silver, Hyman, 2023, p. 9).

Prarastos kontrolės klausimas taip pat gali būti opus ne tik nagrinėjant finansuotojo – finansuojamojo santykius, tačiau ir finansuotojo – finansuojamojo advokato. Šis klausimas detaliau nagrinėjamas kitoje darbo dalyje.

4.2.5. Galimi advokatų profesinės etikos pažeidimai atstovaujant finansuojamą šalį

Nors finansavimo susitarimai dažniausiai yra sudaromi tarp finansuojamojo ir finansuotojo, praktikoje, šis santykis yra sudėtingesnis, kadangi svarbus ir finansuojamojo advokatas. Dėl to, finansavimo santykiai kartais vadinami „trikampiais santykiais“ (Kaplan, 2013, p. 74). Niujorko advokatų asociacija (*New York City Bar Association*) savo paskelbtoje oficialioje nuomonėje pažymėjo, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas „*gali kelti advokatui įvairių etinių klausimų*“ (New York City Bar Association, 2011).

¹⁰ Kanadoje taikomas modelis, jog sutartis dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo kolektyviniuose ieškiniuose ir nemokumo procese turi būti pateikiama teismui tvirtinti (Howie, Moysa, 2019, p. 483).

Europos advokatų profesinės etikos kodekso 2.7 dalyje įtvirtinta, jog advokatas privalo vadovautis tik geriausiai savo kliento interesais (Council of Bars and Law Societies of Europe, 2021). Taip pat ir Lietuvoje priimto Advokatų etikos kodekso 10 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog advokato lojalumas klientui yra profesionalaus advokato ir kliento bendradarbiavimo ir tinkamo advokato funkcijų vykdymo būtinoji sąlyga, taip pat lemianti advokato pareigą paslaugas klientui teikti taip, kad tai labiausiai atitiktų kliento interesus (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro..., 2016). Be to, Tarptautinės advokatų asociacijos (angl. *International Bar Association*) priimtame komentare pažymima, kad advokatas privalo kliento interesus laikyti svarbiausiais (International Bar Association, 2011, p. 6). A. Cordinos teigimu, įpareigojimas advokatui vadovautis tik geriausiai savo kliento interesais reiškia tai, jog advokatas gali dalyvauti santykiuose su finansuotoju tik tiek, kiek tai atitinka geriausius jo atstovaujamojo interesus (Cordina, 2022, p. 278). Vis tik, praktikoje, galimi advokatų profesinės etikos pažeidimai.

Visų pirma, galimas interesų konfliktas sudarant finansavimo sutartį. Teoriškai, kaip minėta, advokatas privalo veikti vadovaudamasis vien tik savo kliento geriausiai interesais ir suteikti konsultaciją dėl klientui palankiausio finansavimo varianto. Visgi, ne visuomet toks finansavimas, koks palankiausias klientui, yra palankiausias ir jo advokatui. Taigi, yra galimybė jog advokatas galėtų veikti vedinas savo interesų ir siūlyti atstovaujajam kreiptis dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo, nepaisydamas, jog konkretaus ginčo ypatumai ir perspektyvos siūlytų elgtis priešingai. Pagrindo teigti, jog galima tokia situacija suteikia aplinkybę, jog finansuotojas faktiškai yra advokato „darbdavys“: finansuotojas apmoka advokato paslaugas, o neretu atveju ir dalyvauja jo paskyrimo (Kaplan, 2013, p. 75). Finansuotojas turi „*piniginės galią*“ – tai yra, galią bet kada nustoti teikti finansavimą ginčui (Trusz, 2013, p. 1655), todėl gali būti situacijų, kuomet advokatas teiks pirmenybę finansuotojo interesams, o ne kliento, tokiu būdu pažeisdamas savo nepriklausomumą (DeStefano, 2012, p. 2794). Taip pat dažnai advokatas atstovauja klientą ir derybose dėl finansavimo sutarties sąlygų. Šioje situacijoje atstovas gali būti ne pačioje geriausioje derybinėje pozicijoje, kadangi atstovas gali nesiekti geriausios įmanomos pozicijos savo klientui norėdamas išsaugoti finansuotojo palankumą savo atžvilgiu. Kitaip tariant, egzistuoja tikimybė, jog bus susiderėta ne dėl klientui palankiausių sąlygų.

Antra, advokatų elgesio klausimai gali iškilti ir jau pasirašius bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutartį. Teigiama, jog „*praktiškai, advokatas bus lojalus tam, kas jam moka*“ (Bowman *et al.*, 2011, p. 8). Pavyzdžiui, galima situacija, kuomet kita ginčo šalis siūlo

sudaryti taikos sutartį, tačiau ieškovo ir finansuotojo nuomonės dėl taikos sutarties išsiskiria: finansuotojas gali siekti taikos sutarties sudarymo ankstyvoje ginčo stadijoje, nes tai jam reikštų sutaupyta lėšas, tačiau ieškovas gali norėti nesudaryti taikos sutarties ir derėtis dėl palankesnių sutarties sąlygų ar tęsti ginčą (Trusz, 2013, p. 238). Šioje situacijoje kyla grėsmė, jog tais atvejais, kai finansuotojas skyrė advokatą ir advokatas veikia ne tik geriausiai savo kliento interesais, advokatas gali skatinti klientą sudaryti taikos sutartį siūlomomis sąlygomis, nepaisant to, jog iš tikrųjų tai nebus geriausias sprendimas kliento situacijoje (Bowman *et al.*, 2011, p. 8). Ši problema gali būti itin opi situacijose, kuomet finansuotojas turi teisę pasirinkti finansuojamąjį atstovausiantį advokatą ir ypač tais atvejais, kai finansuotojas turi galimybę pasiūlyti advokatui galimybę pakartotinai naudotis jo paslaugomis (American Bar Association Commission on..., 2012, p. 16).

Minimos advokato etikos dilemos yra reikšmingos, tačiau nėra neišsprendžiamos. Siekiant išspręsti šias problemas, siūlomi keli sprendimo būdai.

Visų pirma, interpretuojant Europos Advokatų elgesio kodekso e principą daroma išvada, jog advokato lojalumo principas įtvirtina, jog advokatas po bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarties sudarymo turėtų vengti susitikimų su finansuotoju, kuriame nedalyvautų advokato klientas (Poncibò *et al.*, 2021, p. 71). Vertinant reguliavimą nacionaliniu lygmeniu, reikšminga, jog Lietuvos advokatų etikos kodekso 10 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, jog advokato lojalumas klientui yra profesionalaus advokato ir kliento bendradarbiavimo ir tinkamo advokato funkcijų vykdymo būtinoji sąlyga, taip pat lemianti advokato pareigą paslaugas klientui teikti taip, kad tai labiausiai atitiktų kliento interesus (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas, 2016).

Antra, spręsti advokato interesų konflikto klausimą galėtų padėti finansavimo sutartyje įtvirtintas susitarimas, kuriame nustatoma, kaip identifikuojamas ir valdomas potencialus interesų konfliktas tarp finansuotojo, finansuojamos šalies ir advokato. Nors ir teisės aktai numato pareigą advokatui veikti vien tik geriausiai savo atstovaujamojo interesais, siūloma šią pareigą papildomai įtvirtinti sutartyje (Attrill, 2009, p. 17).

Nors doktrinoje daug dėmesio skiriama galimiems advokatų etikos pažeidimo atvejams, A. Cordina atkreipia dėmesį, jog finansuotojo buvimas gali kaip tik paskatinti advokatą laikytis elgesio kodekso. Jos teigimu, realybėje, ne visada advokatai veikia vien tik geriausiai atstovaujamojo interesais ir atstovaujamas ne visada tai gali žinoti ar

suprasti. Taigi, papildomo kvalifikuoto suinteresuoto asmens, stebinančio ir vertinančio advokato elgesį, gali būti vertingas ieškovui (Cordina, 2022, p. 278).

4.3. Apibendrinimas: skatinti ar drausti?

Darbo autorės nuomone, nė vienas iš darbe paminėtų argumentų (nei argumentų visuma), kodėl bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti ribojamas, nėra pakankamas teigti, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis ribojimas / draudimas būtų pagrįstas. Visgi svarbu imtis atsargumo priemonių: bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis turėtų būti skatinamas, tačiau svarbu imtis pagrįstų priemonių, kurios užtikrintų finansuojamųjų teisių apsaugą. Tai, jog tam tikras bylinėjimosi išlaidų finansavimo reguliavimas yra būtinas pripažįsta ir dalis teisės mokslininkų, įstatymų leidėjų, teisėjų, arbitrų ir net pačių finansuotojų (Sahani, 2016, p. 397). Toliau šioje magistro darbo dalyje analizuojama, koks reguliavimas būtų tinkamiausias: finansuotojų savireguliacija, reguliavimas nacionaliniu lygmeniu ar Europos Sąjungos lygmeniu?

4.3.1. Savireguliacija

Viena iš bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis reguliavimo galimybių – finansuotojų savireguliacija. Toks reguliavimo metodas pasitelktas Anglijoje ir Velse (Solas, 2019, p. 291). Vis tik, tokia savireguliacija nebuvo vien tik geranoriškas finansuotojų gestas – Anglijos Teisingumo ministerija kreipėsi į keletą finansuotojų, prašydama įsisteigti savireguliacinį organą (Williams, Dafe, 2020, p. 8) ir laikytis Teisingumo ministerijos parengto Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų elgesio kodekso (angl. *Code of Conduct for Litigation Funders*). Tuomet, grupė investuotojų įkūrė Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų asociaciją (angl. *Association of Litigation Funders*) ir įsipareigojo laikytis Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų elgesio kodekso. Šiame elgesio kodekse įtvirtinamas minimalaus finansuotojo kapitalo kiekis, finansavimo sutarties sudarymo ir nutraukimo sąlygos, įtvirtinami ribojimai finansuotojui perimti ginčo kontrolę. G. M. Solas teigimu, tokia savireguliacija yra tinkama dabartinėms rinkos sąlygoms, kai finansuotojai daugiausia dėmesio skiria verslo subjektų ginčų finansavimui, nors tikriausiai reikės imtis tolesnių veiksmų, kai rinka ryžtingiau žengs link vartotojų segmento (Solas, 2019, p. 291). Tarptautiniu lygmeniu, vertėtų paminėti dar dvi

finansuotojų asociacijas, kurių nariai įsipareigoja laikytis elgesio kodeksų: Europos bylinėjimosi išlaidų finansuotojų asociaciją (angl. *the European Litigation Funders Association*), kurios nariais tik verslo subjektams finansavimą teikiantys finansuotojai kontinentinėje Europoje, bei Tarptautinę teisės finansų asociaciją (angl. *International Legal Finance Association*), kuri užsiima aktyvia lobistine veikla, siekiančia kuo nuosaikesnio bylinėjimosi išlaidų finansavimo reguliavimo.

Nors bylinėjimosi išlaidų finansuotojų savireguliacija yra sveikintinas žingsnis, tačiau šio darbo autorės nuomone, tokio reguliavimo pakankamumas turėtų būti vertinamas kritiškai. Vienas iš Londone veikiančių finansuotojų atskleidė, jog Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų elgesio kodeksas suteikė finansuotojams pripažinimą visuomenėje bei teisėtumo įvaizdį: „*kad visa tai [bylinėjimosi išlaidų finansavimas – aut. past.] yra teisėta, ir yra pagirtinas sumanymas*“ (Williams, Dafe, 2020, p. 8). Taigi, priklausymas asociacijai gali būti reikšmingas patiems finansuotojams, siekiantiems nuraminti būsimus klientus bei visuomenę, jog jų veikla yra teisėta ir visi kylantys nuogastavimai dėl šios veiklos yra išspręsti finansuotojams įsipareigojus laikytis elgesio kodekso. Verta pastebėti, jog tiek Anglijos ir Velso Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų asociacijai, tiek Tarptautinei teisės finansų asociacijai priklauso po 22 narius (kurių dauguma priklauso abejoms organizacijoms tuo pat metu), o Europos bylinėjimosi išlaidų finansuotojų asociacijai – aštuoni finansuotojai. Taigi, visų pirma, šis reguliavimo būdas yra ribotas dėl to, jog tik nedidelė dalis finansuotojų jungiasi į šias asociacijas ir įsipareigoja laikytis elgesio kodeksų. Antra, nėra mechanizmo, kuris galėtų užtikrinti, jog finansuotojai laikysis savo organizacijos elgesio kodekso. Pavyzdžiui, Anglijos ir Velso Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų asociacijos vidinėse taisyklėse įtvirtinta, jog pažeidus Bylinėjimosi išlaidų finansuotojų elgesio kodeksą, griežčiausios sankcijos, kurios gali būti skirtos – iki 500 GBP (apytiksliai 570 EUR) dydžio bauda arba pašalinimas iš organizacijos (Association of Litigation Funders of..., 2018). Net tuo atveju, jei finansuotojas būtų pašalintas iš asociacijos, finansuotojas toliau gali tęsti savo veiklą, tik jau nebeprisiklausydamas asociacijai.

Apibendrinant, finansuotojų savireguliacija galėtų būti vertinama kaip teigiama alternatyva situacijai, kai nėra galimybės sureguliuoti bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis nacionaliniais teisės aktais, arba greta nacionalinio reguliavimo, siekiant, jog būtų skiriama daugiau dėmesio finansuotojų tinkamam elgesiui. Visgi, tai nebūtų pakankama priemonė, siekiant užtikrinti finansuojamųjų teises.

4.3.2. Nacionalinis reguliavimas

Dalyje pasaulio valstybių yra priimti nacionaliniai teisės aktai, kuriais reguliuojamas bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis. Šiame kontekste kaip pavyzdys dažnai pasitelkiami Singapūras, Australija, dalis JAV valstijų (pavyzdžiui, Ohajas, Meinas, Nebraska) (Shamir, 2016, p. 182). G. M. Solas, teigiamai vertina tokių valstybių aktyvumą reguliuojant bylinėjimosi išlaidų finansavimą, kadangi tai padeda užtikrinti, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas būtų teisėtas ir nepažeistų teisės aktų bei principų. Taip pat autorius pažymi, jog teisinis reguliavimas, *per se*, suteikia teisinio aiškumo, o tai gali paspartinti šios rinkos plėtrą (Solas, 2019, p. 291).

Šio darbo autorės nuomone, nacionalinis reguliavimas, visų pirma, būtų itin vertingas instrumentas suteikiant aiškumo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo teisėtumo konkrečioje jurisdikcijoje. G. M. Solas pažymi, jog finansuotojo galimybė rinktis finansuotinus ginčus pasauliniu mastu lemia tai, jog būtų itin sunku efektyviai reguliuoti bylinėjimosi išlaidų finansavimą nacionaliniu lygmeniu (Solas, 2019, p. 291). Dėl to, pavyzdžiui, Europos Sąjungoje būtų tikslinga bylinėjimosi išlaidų finansavimą reglamentuoti Europos Sąjungos lygmeniu priimant direktyvą, o JAV – priimant federalinį įstatymą (Rowe, 2021, p. 16). Tuo atveju, jei reglamentavimas Europos Sąjungos lygmeniu (Direktyvos pasiūlymas) nebūtų priimtas, Lietuvos įstatymų leidėjui vertėtų susimąstyti apie nacionalinių teisės aktų keitimą savo iniciatyva.

Teisės doktrinoje pakartotinai pažymima, jog bylinėjimosi finansavimas „*gali būti įvairių formų, kurios gali kelti išskirtinių klausimų*“ ir kad „*klausimai, kuriuos kelia trečiųjų šalių finansavimas, yra svarbūs, bet nebuvo iki galo identifikuoti ir gali keistis toliau vystantis praktikai*“, o procesinių taisyklių, pagrįstų neišsamia informacija, priėmimas gali sukelti naujų nenumatytų problemų, ypač ankstyvuojant trečiųjų šalių finansavimo sektoriaus egzistavimo laikotarpiu (Sahani, 2016, p. 406). Atsižvelgiant į tai, jog šiuo metu nėra pakankamai viešai prieinamos informacijos apie bylinėjimosi išlaidų finansavimą Lietuvoje bei rinkos nacionalinius ypatumus, šio darbo autorės nuomone, nereikėtų išsyk imtis išsamaus reglamentavimo. Įvertinus bylinėjimosi išlaidų finansavimo problematikos tendencijas pasauliniu mastu, būtų galima išskirti tokius pakeitimus kaip būtinus minimalius pirminius pakeitimus:

- Papildyti CPK 135 straipsnio 1 dalį 7 punktu, kuriame įtvirtinta, jog ieškinyje, be to, nurodoma informacija, ar ieškovo bylinėjimosi išlaidos tiesiogiai ar

netiesiogiai yra finansuojamos pasitelkus trečiąją šalį; ir jeigu šalies bylinėjimosi išlaidos yra finansuojamos pasitelkus trečiąją šalį, informacija apie finansuotojo tapatybę;

- Papildyti CPK 135 straipsnio 2 dalį 8 punktu kuriame įtvirtinta, jog atsiliepime į pareikštą ieškinį papildomai nurodoma informacija, ar ieškovo bylinėjimosi išlaidos tiesiogiai ar netiesiogiai yra finansuojamos pasitelkus trečiąją šalį; ir jeigu šalies bylinėjimosi išlaidos yra finansuojamos pasitelkus trečiąją šalį, informacija apie finansuotojo tapatybę;
- Papildyti KAI nauju 15¹ straipsniu, kuriame būtų įtvirtinta, jog kartu su prašymu dėl arbitražo proceso pradžios, ieškiniu ar atsiliepimu privalo, arbitražo proceso išlaidų finansavimo sutartį sudariusi šalis turi raštu informuoti arbitražo proceso šalį bei arbitražo teismą apie sutarties sudarymo faktą bei atskleisti finansuotojo tapatybę.

Šie pakeitimai galėtų būti atlikti jau dabar, nelaukiant nei reglamentavimo Europos Sąjungos lygmeniu, nei kol finansuotojai ims savireguliacijos. Įtvirtinus šį reguliavimą, būtų galima stebėti, kokia šiuo metu yra bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinkos situacija Lietuvoje ir, atitinkamai, ieškoti labiausiai rinkos poreikius atitinkančių sprendimų. Turint daugiau duomenų, informacijos apie bylinėjimosi išlaidų finansavimo situaciją Lietuvoje, įstatymų leidėjas galėtų įvertinti, ar reikalingi teisės aktų pakeitimai, ir jei reikalingi – tai koks reguliavimas būtų tinkamiausias Lietuvos rinkos sąlygomis: ir efektyviai užtikrinantis finansuojamųjų teises, ir neatgrasantis finansuotojų nuo pasirinkimo investuoti į ginčus, nagrinėjamus Lietuvoje. Be to, įtvirtinta bylinėjimosi išlaidų finansavimo atskleidimo pareiga būtų stipria indikacija tiek šalims, tiek finansuotojams, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimas Lietuvoje yra leidžiamas, taigi, tai galėtų paskatinti bylinėjimosi išlaidų finansavimą. Visgi, įtvirtinus įpareigojimą informuoti apie bylinėjimosi išlaidų finansavimą, svarbu sykiu įdiegti instrumentus, kurie leistų užtikrinti, jog teismai rinktų statistinius duomenis apie bylinėjimosi išlaidų finansavimo mastą ir ypatumus Lietuvoje (kiek ginčų finansuojami, kokie ginčai finansuojami, kas yra pagrindiniai finansuotojai ir finansuojamieji). Vėliau, šios informacijos dėka būtų galima įvertinti, ar Lietuvoje reikalingas bylinėjimosi išlaidų finansavimo reguliavimas ir jei taip, kokių probleminių aspektų reguliavimui reikėtų skirti daugiausia dėmesio. Atsižvelgiant į dabartinį reguliavimą, svarbu rinkti ir analizuoti tuos duomenis, kurie yra prienami – tai yra, informacija apie bylinėjimosi išlaidų finansavimą atstovaujamuosiuose ieškiniuose, viešai prieinami duomenys.

4.3.3. Reguliavimas Europos Sąjungos lygmeniu

Reguliavimo Europos Sąjungos lygmeniu šalininkai pažymi, jog leidus valstybių narių reguliavimo nekoordinuojant Europos Sąjungos lygmeniu, įsivyratų skirtingi rezultatai, o tai sukurtų nenuoseklias Europos Sąjungos piliečių apsaugos priemones visoje vidaus rinkoje (Voss, 2022, p. 34). A. Voss pažymi, jog „*finansuotojai, esantys vienoje valstybėje narėje, visada turės galimybę išvengti griežtų nacionalinių taisyklių siekdami finansuoti kolektyvinius ieškinius kitoje ES valstybėje narėje, kurioje yra sukurti kolektyvinio teisių gynimo mechanizmai, o privačių trečiųjų šalių finansavimas vis dar nėra reglamentuotas.*“ (Voss, 2022, p. 10). Taigi, idealiu atveju, bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti reguliuojamas Europos Sąjungos lygmeniu priimant direktyvą. Kaip minėta, šiuo metu Europos Sąjungos Komisijai yra pateiktas Direktyvos pasiūlymas, kuriame pateikiamas pasiūlymas, kaip galėtų būti reguliuojamas bylinėjimosi išlaidų finansavimas.

Direktyvos pasiūlymas vertinamas kontraversiškai. Pavyzdžiui, Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos (angl. *Council of Bars and Law Societies of Europe*) pateiktoje nuomonėje išreiškiamas palaikymas Direktyvos pasiūlymui bei pateikiami pasiūlymai, kaip būtų galima dar geriau užtikrinti finansuojamųjų teises (Council of Bars and..., 2020). Tuo tarpu, Tarptautinė teisės finansų asociaciją itin kritiškai sutiko Direktyvos pasiūlymą. Pateiktoje ataskaitoje Tarptautinė teisės finansų asociacija pasiūlymą taikyti finansuotojo grąžos ribojimą bei įpareigojimą atskleisti finansavimo faktą sutiko su itin aršiu pasipriešinimu, teigdama, jog šių priemonių įtvirtinimas „atims teisę į teisminę gynybą“ (Tarptautinė teisės finansų asociacija, 2023, p. 2) bei pažymėdama, jog prieš priimant bet koki reguliavimą, būtina pagrįstai įsitikinti, jog toks reguliavimas yra būtinas (Tarptautinė teisės finansų asociacija, 2023, p. 22). Netrukus po Tarptautinės teisės finansų asociacijos ataskaitos paskelbimo, imta kalbėti, jog diskusijos dėl Direktyvos pasiūlymo bus laikinai stabdomos – iki bus atliktas išsamus bylinėjimosi išlaidų finansavimo Europos Sąjungoje rinkos praktikų tyrimas (Jones, Weissbach pranešimas, 2023).

Apibendrinus, būtų pagrįsta tikėtis, jog ilgainiui bylinėjimosi išlaidų finansavimas bus sureguliuotas Europos Sąjungos lygmeniu valstybėms perkėlus Direktyvos pasiūlymo nuostatas į nacionalinę teisę. Visgi, atsižvelgiant į tai, jog bylinėjimosi išlaidų

finansavimas yra itin kontraversiškas reiškinys, liečiantis daug įvairių interesų grupių, gali būti, jog sprendimo dėl Direktyvos projekto teks palaukti.

5. FINANSUOTOJO GALIMYBĖ ATGAUTI INVESTUOTAS LĖŠAS KAIP REIKŠMINGA APLINKYBĖ PRIIMANT SPRENDIMĄ FINANSUOTI GINČĄ

Galimybė finansuoti ginčą pasitelkus trečiąsias šalis gali priklausyti ne tik nuo to, ar tai teisėta, tačiau ir nuo to, ar tai – ekonomiškai pagrįsta. Dėl to, svarbu išanalizuoti skirtingus aspektus, susijusius bylinėjimosi išlaidų atlyginimu civiliniame procese. Konkrečiai, ar ginčo laimėjimo atveju investuotojai turi galimybę „susigrąžinti“ tai, ką investavo, ir – ar pralaimėjimo atveju turi pareigą atlyginti kitos šalies bylinėjimosi išlaidas?

5.1. Ar finansuojamajai šaliai laimėjus, ginčą, pralaimėjusi šalis turi pareigą atlyginti bylinėjimosi išlaidas, kurias padengė investuotojas?

Lietuvoje, kaip ir daugelyje valstybių, bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pareiga kyla tai proceso šaliai, kurios atžvilgiu buvo priimtas nepalankus teismo sprendimas – teismas, priteisdamas bylinėjimosi išlaidas, vadovaujasi taisykle „pralaimėjęs moka“. Šis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principas reiškia tai, jog pralaimėjusi bylą šalis turi pareigą atlyginti laimėjusios šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas. CPK 93 straipsnio 1 dalis numato, kad šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antros šalies. Lingvistiškai vertinant šią normą, atkreiptinas dėmesys į formuluotę „jos [šalies – aut. past] turėtas bylinėjimosi išlaidas“. Taigi, tik lingvistiškai aiškinant šią normą, būtų galima teigti, jog jeigu bylinėjimosi išlaidas patyrė finansuotojas, o ne ginčo šalis, tai kita šalis neprivalo atlyginti šių bylinėjimosi išlaidų.

Abejonę lingvistinio aiškinimo pagrįsimu pasėja kasacinio teismo praktika. Vienoje bylų Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėjo klausimą, ar bylinėjimosi išlaidos turi būti priteisiamos, kai ne ieškovas pats, o Lietuvos žurnalistų sąjunga, kuri nėra byloje dalyvaujantis asmuo, sumokėjo už ieškovui suteiktas teisines paslaugas. Šioje byloje kasacinis teismas suformulavo itin reikšmingą precedentą: „yra pagrindas priteisti byloje dalyvaujančiam asmeniui atstovavimo išlaidas, nepaisant to, kad už jam suteiktas teisines paslaugas sumokėjo kitas, nors ir byloje nedalyvaujantis, asmuo“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje). Nors ši nutartis priimta 2009 metais, šia teismų praktika vadovujamasi ir naujesnėse kasacinio teismo

bylose (pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi, nors kol kas nėra teismų praktikos, kurioje analizuojamas konkretus šiame skyriuje keliamas klausimas, kasacinio teismo praktika kitose bylose leidžia daryti išvadą, jog jeigu finansuojamoji šalis laimėtų ginčą, pralaimėjusioji šalis turėtų būti įpareigota padengti laimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidas, net jeigu šias išlaidas patyrė ne pati laimėjusioji šalis. Autorės nuomone, toks reguliavimas yra pagrįstas, kadangi, kaip pažymi ir G. M. Solas, jei bylinėjimosi išlaidos nebūtų atlyginamos vien dėl to, jog jas apmokėjo finansuotojas, bylinėjimosi finansavimas būtų mažiau populiarus ir, tikėtina, nepagrįstai brangesnis finansuojamajam (Solas, 2019, p. 306).

Visgi, Lietuvos kontekste svarbu nepamiršti, jog, įprastai, didžiausia investicijos dalis būna skirta padengti finansuojamojo atstovų teisme išlaidas, tuo tarpu CPK 98 straipsnio 2 dalis imperatyviai numato, kad šalies išlaidos, susijusios su advokato ar advokato padėjėjo pagalba, atsižvelgiant į konkrečios bylos sudėtingumą ir advokato ar advokato padėjėjo darbo ir laiko sąnaudas, yra priteisiamos ne didesnės, kaip yra nustatyta teisingumo ministro kartu su Lietuvos advokatų tarybos pirmininku patvirtintose Rekomendacijose dėl advokato ar advokato padėjėjo užmokesčio dydžio (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro..., 2004). Taigi, gali būti (ir tai – gan tikėtina), jog finansuojamai šaliai bus priteisiama mažesnė suma nei toji, kuri investuota. Atsižvelgiant į tai, šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas turėtų būti vertinamas kaip sukuriantis nepalankias sąlygas finansuoti į bylinėjimąsi Lietuvoje.

5.1.1. Ar galima prašyti priteisti išlaidas, atsiradusias išimtinai dėl to, jog ieškovas pasitelkė finansuotoją ginčui finansuoti?

Kaip minėta, finansuotojas, prieš priimdamas sprendimą sudaryti finansavimo sutartį, atlieka nuodugnią ginčo analizę. Investuotojui, siekiančiam priimti informuotą ir pagrįstą sprendimą, tenka samdyti ekspertus (teisės, finansų, kitų specifinių sričių) – dėl to, investuotojas patiria reikšmingų išlaidų dar iki sutarties dėl finansavimo sudarymo. Ginčo laimėjimo atveju, kai kurie finansuotojai gali reikalauti finansuojamąjį padengti šias išlaidas (von Goeler, 2016, p. 3). O ar šios išlaidos, tokiu atveju, turėtų būti priteisiamos iš pralaimėjusiosios šalies?

CPK 79 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog bylinėjimosi išlaidas sudaro žyminis mokestis ir išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu. Taip pat CPK 88 straipsnio 1 dalyje patikslinama, kas yra laikoma išlaidomis, susijusiomis su bylos nagrinėjimu: šiame sąraše pateikiamos tokios išlaidos kaip, pavyzdžiui, išlaidos, susijusios su procesinių dokumentų įteikimu ar išlaidos advokato ar advokato padėjėjo pagalbai apmokėti. Taip pat CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punkte nurodoma, jog gali būti priteisiamos „*kitos būtinos ir pagrįstos išlaidos*“.

Tam, kad įstatyme tiesiogiai neišvardytos išlaidos galėtų būti pripažintos išlaidomis, susijusiomis su bylos nagrinėjimu, jos turi atitikti abi CPK 88 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatytas sąlygas, t. y. jos turi būti būtinos ir pagrįstos. Ar turėtos išlaidos buvo būtinos, sprendžiama pagal tai, ar asmuo neišvengiamai turėjo patirti šias išlaidas dėl bylos nagrinėjimo, ar nebuvo įmanoma apsieiti ir be jų, ar išlaidos nėra perteklinės ir neprotingos. Išlaidų pagrįstumo sąlyga reiškia, kad turėtas išlaidas būtina įrodyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje).

Taip pat CPK 88 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punkte nurodytomis būtinomis ir pagrįstomis išlaidomis nelaikomos ir šiame skyriuje nustatyta tvarka neatlyginamos išlaidos už teikiamas teisinės paslaugas, išskyrus advokatų ir advokatų padėjėjų teikiamas teisinės paslaugas. Be to, teismų praktikoje pažymima, jog iki kreipimosi į teismą šalies patirtos išlaidos gali būti atlyginamos tik išimtiniais arba įstatyme nustatytais atvejais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, 2023, p. 63).

Taigi, CPK 88 straipsnio 1 dalies 10 punkte nurodytos kitos būtinos ir pagrįstos su bylos nagrinėjimu susijusios išlaidos yra tokios išlaidos, kurios tiesiogiai nenurodytos CPK 88 straipsnio 1 dalies 1–9 punktuose, tačiau yra protingos, neperteklinės, būtinos, pagrįstos ir įrodytos. Tokiomis išlaidomis, priklausomai nuo konkrečių byloje įrodytų aplinkybių, galėtų būti pripažintos bylai būtinų dokumentų gavimo, kelionės ir panašios išlaidos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje). Įvertinus finansuotojo patiriamas išlaidas, galima daryti išvadą, jog iki finansavimo sutarties patirtos išlaidos neatitinka būtinumo kriterijaus, kuris yra esminis pripažįstant išlaidas atlygintinomis.

5.1.2. Ar bylinėjimosi išlaidos gali būti priteistos ne šaliai, o finansuotojui?

CPK 98 straipsnyje nustatyta, jog išlaidų advokato pagalbai apmokėti atlyginimas priteisiamas šaliai, o ne jos atstovui. Tokios pozicijos nuosekliai laikomasi kasacinio teismo praktikoje: „*nustačius, kad mokama advokato ar advokato padėjėjo teisinė pagalba byloje dalyvavusiam asmeniui buvo suteikta ir dėl išlaidų jai apmokėti atlyginimo kreiptasi CPK 98 straipsnio 1 dalyje nustatyta tvarka, yra pagrindas priteisti byloje dalyvaujančiam asmeniui atstovavimo išlaidas, nepaisant to, kad už jam suteiktas teisines paslaugas sumokėjo kitas, nors ir byloje nedalyvaujantis, asmuo*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje). Taip pat ir kitoje byloje kasacinis teismas akcentavo, jog „*išlaidų advokato pagalbai apmokėti atlyginimas priteisiamas šaliai, o ne jos atstovui*“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje).

Taigi, pagal šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą bei teismų praktiką, galima teigti, jog bylinėjimosi išlaidos negalėtų būti priteisiamos jas apmokėjusiam finansuotojui, o būtų priteistos šaliai.

5.2. Ar finansuojamai šaliai pralaimėjus ginčą, finansuotojas turi pareigą atlyginti kitos šalies bylinėjimosi išlaidas?

JAV principas „pralaimėjęs moka“ nėra taikomas, remiamasi „amerikietiška taisykle“ (angl. *the American Rule*), pagal kurią kiekviena bylos šalis yra atsakinga už savo patirtas išlaidas ir negali laimėjimo atveju prisiteisti jų iš priešingos šalies. Ši aplinkybė gali padėti suprasti, kodėl JAV yra itin palanki jurisdikcija finansuotojams. Lietuvoje, kaip minėta, taikomas „pralaimėjęs moka“ principas, dėl to svarbu išsiaiškinti, kokią įtaką šis principas gali turėti finansuojamai šaliai pralaimėjus ginčą – ar finansuotojas gali / turėtų būti įpareigojamas atlyginti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas?

Pagal CPK 93 straipsnio 1 dalį, bylinėjimosi išlaidos atlyginamos šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jų atlyginimą priteisiant iš antrosios šalies. Taigi, bylinėjimosi išlaidos gali būti priteistos tik iš ginčo šalies, ir šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas nenumato galimybės priteisti bylinėjimosi išlaidų iš trečiosios, ginčo dalyve nesančios, šalies. Priešingai, šiuo metu teisės aktai draudžia priimti tokį sprendimą – CPK 329 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, jog absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu pripažįstamas atvejis, kai pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų materialiuųjų teisių ir pareigų. Taigi, šiuo metu pagal Lietuvoje

galiojančią teisinį reguliavimą teismas negalėtų įpareigoti finansuotojo, kuris nėra bylos šalis, atlyginti pralaimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidas. Tačiau verta pasvarstyti, ar nereikėtų keisti tokio reguliavimo, kadangi užsienio teisės doktrinoje bei teismų praktikoje šiuo klausimu sutinkama ir kitokia pozicija, nei toji, kuri įtvirtinta Lietuvos teisėje.

Yra teigiančių, jog būtų sąžininga, jei finansuotojui galėtų kilti tiesioginė atsakomybė atlyginti laimėjusiai šaliai jos patirtas bylinėjimosi išlaidas. Tokia pozicija įtvirtinta Anglijos teisėje (Henriques, 2017, p. 411). Anglijoje pagrindą šiai pozicijai įsitvirtinti suteikė teisės aktuose įtvirtinta teisė teismams priteisti bylinėjimosi išlaidas iš trečiųjų asmenų (Senior Courts Act, 1981, 51 straipsnis). Bylinėjimosi išlaidų finansavimo kontekste ši nuostata įgavo reikšmę *Arkin v Borchard Lines Ltd.* byloje, kurioje konstatuota „*tais atvejais, kai ne šalis ne tik finansuoja procesą, bet iš esmės kontroliuoja arba bet kuriuo atveju turi iš to gauti naudos, teisingumas reikalauja, kad, jei procesas būtų nesėkmingas, ji padengtų laimėjusios šalies išlaidas*“. Šioje byloje suformuota ne tik nauja doktrina, jog aktyvus finansuotojas gali būti įpareigojamas padengti laimėjusios šalies išlaidas, tačiau ir Arkin riba (dar vadinama Arkin principu) reiškianti, jog finansuotas gali būti atsakingas už tą dalį išlaidų, kuri atitinka jo investuotą sumą (Cordina, 2022, p. 277). Tai yra, pavyzdžiui, jei finansuotojas investavo milijoną eurų, iš jo pralaimėjimo atveju galėtų būti priteisiama ne daugiau nei milijonas eurų (Wenjing, 2019, p. 38). Visgi, 2021 metais Anglijoje vykusiame ginče nebebuvo pritaikyta Arkin riba ir buvo priimtas sprendimas įpareigoti finansuotoją apmokėti visas laimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidas (nesiejant jų su finansuotojo investuota suma) (*Laser Trust v CFL Finance Ltd*, 2021). Toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į tai, jog finansuotojas buvo perėmęs visišką ginčo kontrolę (Cordina, 2022, p. 277). Taigi, Anglijos teisėje taikoma praktika, jog kai finansuotojas yra aktyvus (kontroliuoja ginčą), tai iš šis finansuotojas gali būti įpareigojamas padengti laimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidas.

Šio darbo autorės nuomone, finansuotojui nesant ginčo šalimi, teismai neturėtų galėti įpareigoti finansuotoją atlyginti pralaimėjusios šalies išlaidas, kadangi finansuotojas nėra ginčo šalis ir toks sprendimas būtų sistemiškai nesuderinamas su CPK nuostatų visuma.

IŠVADOS

1. Šiuo metu Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas nedraudžia sudaryti susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąją šalį. Svarbu, jog susitarimo nuostatos būtų suderinamos su civilinių teisinių santykių reguliavimo principais, viešąja tvarka, imperatyviomis įstatymų nuostatomis.
2. Praktikoje, susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo kvalifikavimas gali būti itin reikšmingas, tačiau įvertinus bylinėjimosi išlaidų finansavimo sutarčių požymius bei esamas sutarčių teisės nuostatas, daroma išvada, jog bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis sutartis turėtų būti priskiriama prie įstatymu nereglamentuotų sutarčių rūšių (CK 6.156 straipsnio 1 dalis).
3. Teisės doktrinoje išskiriami trys esminiai argumentai, dėl ko bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti vertinamas kaip skatintina veikla: užtikrinama teisė į teisminę gynybą, potencialūs pažeidėjai atgrasomi nuo neteisėtų veiksmų, skatinamas taikos sutarčių sudarymas sąžiningomis sąlygomis. Darbe, vertinant šiuos argumentus, atkreipiamas dėmesys, jog teisė į teisminę gynybą užtikrinama tik itin ribotai asmenų grupei. Taip pat į tai, jog sunku įvertinti tikrąjį bylinėjimosi išlaidų finansavimo poveikį taikos sutarties sudarymo tikimybei. Visgi, pripažįstama, rinkoje plačiai naudojamas bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis galėtų būti vertingu instrumentu skatinti potencialius pažeidėjus atsakingiau žvelgti į savo veiklai keliamus reikalavimus.
4. Darbe išskiriami ir analizuojami keturi esminiai argumentai, kuriais remiantis yra raginama drausti arba riboti bylinėjimosi išlaidų finansavimą. Išanalizavus šiuos argumentus, daroma išvada, jog iš tiesų bylinėjimosi išlaidų finansavimas gali lemti neigiamus padarinius (skatinamas nepagrįstas bylinėjimasis, galimi teisėjų arba arbitrų nešališkumo principo pažeidimai, šalies prarasta kontrolė priimti su ginču susijusius esminius sprendimus, advokato lojalumo principo pažeidimas), tačiau visi šie pavojai gali būti suvaldomi.
5. Svarbu imtis priemonių, skirtų suvaldyti galimus bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis pavojus, tačiau būtina įvertinti kiekvienos pasirinktos priemonės tikslingumą ir būtinumą. Dėl to, darbe siūloma, pirmiausia, įtvirtinti pareigą šalims atskleisti finansavimo faktą, tokiu būdu suteikiant galimybę rinkti duomenis apie tai, kiek ginčų yra finansuojami, kokie ginčai finansuojami, kas dažniausiai yra finansuojamaisiais. Surinkus reikalingus duomenis, būtų galima

įvertinti, ar Lietuvoje reikalingas bylinėjimosi išlaidų finansavimo pasitelkiant trečiąsias šalis reguliavimas, ir jei taip – tai kokių probleminių aspektų reguliavimui reikėtų skirti dėmesio.

6. Pareigos atskleisti finansavimo faktą ir finansuotojo tapatybę įtvirtinimas galėtų padėti užtikrinti teisėjų ir arbitrų nešališkumo principo užtikrinimą, kadangi tik žinodami apie galimą interesų konfliktą, teisėjai bei arbitrai gali priimti sprendimą nusišalinti.
7. Teisės aktuose įtvirtintos ir praktikoje taikomos nuostatos, lemiančios, jog ginčo laimėjimo atveju nebūtinai priteisiamos visos patirtos bylinėjimosi išlaidos, net jei jos buvo būtinos, gali daryti neigiamą įtaką finansuotojo sprendimui finansuoti ginčą teisme Lietuvoje.
8. Jei finansuotoji šalis ginčą pralaimėtų, teismai negalėtų tiesiogiai iš finansuotojo priteisti laimėjusios šalies bylinėjimosi išlaidų. Dėl to, šiuo aspektu, Lietuva galėtų būti vertinama kaip palanki jurisdikcija ginčų finansavimui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

Tarptautiniai ir ES teisės norminiai aktai

1. 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 1995, Nr. 40-987)
2. 2020 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2020/1828 dėl atstovaujamojo ieškinių siekiant apsaugoti vartotojų kolektyvinius interesus, kuria panaikinama Direktyva 2009/22/EB.
3. IBA Gairės dėl interesų konfliktų tarptautiniame arbitraže. Priimtos IBA tarybos sprendimu 2014 spalio 23 d. Prieiga per internetą: <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=b7d124f0-8063-427e-8b57-bce9f956de5e> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].

Nacionaliniai teisės norminiai aktai

4. Lietuvos Respublikos Konstitucija (Lietuvos Aidas, Nr. 220; 1992, Nr. 33-1014)
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 74-2262; 200).
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (Žin., 2002, Nr. 36-1340)
7. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 39-961; 2012, Nr. 76-3932).
8. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymas Nr. 1R-85 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalaus dydžio patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 54-1845; TAR, 2015-03-19, Nr. 2015-03968).
9. Lietuvos Respublikos civilinį procesą reglamentuojančių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės aktų įgyvendinimo įstatymas (Žin., 2008, Nr. 137-5366).
10. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-133 „Dėl Lietuvos advokatų etikos kodekso skelbimo“ (TAR, 2016-04-22, Nr. 2016-10280).

Užsienio valstybių teisės norminiai aktai

11. Hong Kong Arbitration Ordinance (2021). Cap. 609 of the Laws of Hong Kong.

12. Legal Profession (Professional Conduct) (Amendment) Rules (2017). Singapore.
13. Federal Court of Australia (1976). Practice Note CM 17: Representative Proceedings Commenced under Part IVA of the Federal Court of Australia Act.
14. Federal Rules of Civil Procedure (1938). Congress of the United States of America.
15. The Senior Courts Act (1981). The Parliament of the United Kingdom.
16. The Courts and Civil Law (Miscellaneous Provisions) Act (2023). The President of the Ireland.

Nuolatinų arbitražo institucijų arbitražo taisyklės

17. ICC Rules of Arbitration (2021). Prieiga per internetą: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/arbitration/rules-procedure/2021-arbitration-rules/> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
18. Nuolatinės arbitražo institucijos „Vilniaus komercinio arbitražo teismas“ valdyba (2022). 2022 m. lapkričio 17 d. nutarimas. Prieiga per internetą: https://www.arbitrazas.lt/failai/2022/2023_LT_Reglamentas_VKAT_be_priedu.pdf [žiūrėta 2024 m. balandžio 10 d.].

MINKŠTOSIOS TEISĖS (ANGL. *SOFT LAW*) ŠALTINIAI

19. 2022 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl atsakingo privataus bylinėjimosi išlaidų finansavimo (2020/2130(INL)). Prieiga per internetą: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0218_LT.html [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
20. ELI Council and Membership (2021). ELI/UNIDROIT Model European Rules of Civil Procedure. Prieiga per internetą: <https://www.unidroit.org/english/principles/civilprocedure/eli-unidroit-rules/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
21. Association of Litigation Funders of England and Wales (2011). Code of Conduct for Litigation Funders. Prieiga per internetą: <https://associationoflitigationfunders.com/code-of-conduct/> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
22. Association of Litigation Funders of England and Wales (2018). A procedure to govern complaints made against Funder Members by funded litigants. Prieiga per

interneta: <https://associationoflitigationfunders.com/wp-content/uploads/2018/03/ALF-Complaints-Procedure-October-2017.pdf>

23. Council of Bars and Law Societies of Europe (2021). Code of Conduct for European Lawyers. Prieiga per interneta: <https://www.abogacia.es/wp-content/uploads/2012/06/cod-deontologico-abogados-UE-INGLES.pdf>

SPECIALIOJI LITERATŪRA

24. Abrams D., Chen D. L. (2013). A Market for Justice: A First Empirical Look at Third Party Litigation Funding. *University of Pennsylvania Journal of Business*, Vol 15, N 4, 1075–1108. Prieiga per interneta: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2404483> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
25. Avraham, R., Wickelgren, A. L. (2014). Third-Party Litigation Funding - A Signaling Model. *SSRN Electronic Journal*, 2013. Prieiga per interneta: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2302801> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
26. Ballantyne, J. (2019). Clyde & Co Teams Up with Australian Funder. *Global Arbitration Review*. Prieiga per interneta: www.globalarbitrationreview.com/article/1189396/clyde-co-teams-up-with-australian-funder [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
27. Bedi, S., Marra, W.C. (2021). The Shadows of Litigation Finance. *74 Vanderbilt Law Review* 588-613. Prieiga per interneta: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3666498> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
28. Bentham, J. (1787). Letters I & XII, in *In Defence of Usury* 1-5, 117-28. Prieiga per interneta: <https://oll.libertyfund.org/titles/bentham-defence-of-usury> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
29. Boesi, J. (2022). Lawyers, Funds, and Money: The Legality of Third-Party Litigation Funding in the United States. *Rutgers Law Record*, 49, 118-135. Prieiga per interneta: <https://lawrecord.com/2022/05/19/lawyers-funds-money-the-legality-of-third-party-litigation-funding-in-the-united-states/> [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
30. Bogart, C. P. (2013). Third party funding in international arbitration. *Burford Capital*.

31. Bogart, C. P. (2017). Third-Party Financing of International Arbitration. 2 *Belgian Rev Arbitration* 315. Prieiga per internetą: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/b-Arbitra+%7C+Belgian+Review+of+Arbitration/2017.2/BARBIT2017020> [žiūrėta 2024 m. vasario 12 d.].
32. Bowman, C., Hurford, K. ir Khouri, S. (2011). Third party funding in international commercial and treaty arbitration – a panacea or a plague? A discussion of the risks and benefits of third party funding. *TDM* 2011, 5. Prieiga per internetą: www.benthamcapital.com/docs/default-document-library/573330_1.pdf?sfvrsn=2 [žiūrėta 2024 m. vasario 12 d.].
33. Bowman, C., Hurford, K., Khouri, S. (2011). Third party funding in international commercial and treaty arbitration – a panacea or a plague? A discussion of the risks and benefits of third party funding. 8(4) *TDM*, 12 Prieiga per internetą: www.imf.com.au/docs/default-source/site-documents/tdm_tpf_oct2011 [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
34. Chen, W. (2019). An economic analysis of third party litigation funding. *US-China Law Review*, 16(1), 34-42. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/uschinalrw16&div=6&id=&page=> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
35. Cordina, A. (2022). Is It All That Fishy? A Critical Review of the Concerns Surrounding Third Party Litigation Funding in Europe. *Erasmus Law Review*, Vol. 14, No. 4, 2021. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=4163066> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
36. Cremades, B. (2011). Third party litigation funding: investing in arbitration. 8(4) *TDM*. Prieiga per internetą: <https://s3.amazonaws.com/cdn.curtis.com/news-attachments/TDM.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
37. De Brabandere, E., Lepeltak, J. (2012). Third Party Funding in International Investment Arbitration. *Grotius Centre Working Paper No. 2012/1*. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=2078358> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
38. de Morpurgo, M., (2011). A Comparative Legal and Economic Approach to Third-party Litigation Funding (April 2011). *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol. 19. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=2167802> [žiūrėta 2024 m. vasario 14 d.].

39. DeStefano, M. (2012). Nonlawyers Influencing Lawyers: Too Many Cooks in the Kitchen or Stone Soup? *80 Fordham L. Rev.* Prieiga per internetą: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4809&context=flr> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
40. DeStefano, M. M. (2014). Claim Funders and Commercial Claim Holders: A Common Interest or a Common Problem? *DePaulLax Review*, 63, 305- 376. Prieiga per internetą: https://repository.law.miami.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=fac_articles [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
41. Dobner, A. (1997). Litigation for Sale. *144 U. Pa. L. Rev.* 1996. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.2307/3312619> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
42. Drazdauskas, S. (2017). Debesų sutarčių kvalifikavimas. *Teisė*, 102, pp. 50–60. Prieiga per internetą: <https://doi:10.15388/Teise.2017.102.10517> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
43. Dumitru-Nica, M. (2022). Third Party Litigation Funding – between Business Opportunity and Facilitating Access to Justice. *European Journal of Law and Public Administration*, 9(1), 104-111. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.18662/eljpa/9.1/175> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
44. Foerster, A., Skog, J. (2020). Costs Issues in Arbitrations Involving Third Party Funding: The Swedish Example. *German Arbitration Journal*, Volume 18 Issue 4) pp. 149 – 155. Prieiga per internetą: <https://www.mannheimerswartling.se/app/uploads/2020/01/Alexander-Foerster-Johan-Skog-Costs-issues-in-arbitrations-involving-third-party-funding-the-swedish-example.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
45. Goeler, von J. (2016). *Third-Party Funding in International Arbitration and its Impact on Procedure*. Kluwer Law International, ISSN 1572-4557. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books/about/Third_party_Funding_in_International_Arb.html?id=q2uyDAEACAAJ&redir_esc=y [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
46. Henriques, D. G. (2017). Third-Party Funding – In Search of a Definition. *The American Review of International Arbitration Vol. 28 No. 4*. Prieiga per internetą: <https://aria.law.columbia.edu/issues/28-4/third-party-funding-in-search-of-a-definition-vol-28-no-4/> [žiūrėta 2024 m. vasario 26 d.].

47. Hodges, C., Vogenauer, S., Tulibacka, M. (2009). Costs and Funding of Civil Litigation: A Comparative Study. COSTS AND FUNDING OF CIVIL LITIGATION. Oxford Legal Studies Research Paper No. 55-2009. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1511714> [žiūrėta 2024 m. vasario 14 d.].
48. Howie, R., Moysa, G. (2019). Financing Disputes: Third-Party Funding in Litigation and Arbitration. Alberta Law Review, Vol 57, No 2: Energy Law Edition. Prieiga per internetą: <https://albertalawreview.com/index.php/ALR/article/view/2582> [žiūrėta 2024 m. vasario 14 d.].
49. Jackon, R. (2010). Review of civil litigation costs: final report. TSO 2010. Prieiga per internetą: www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Reports/jackson-finalreport-140110.pdf [žiūrėta 2024 m. vasario 18 d.].
50. Kantor, M. (2009). Third-party Funding in International Arbitration: An Essay About New Developments. ICSID Review - Foreign Investment Law Journal, Volume 24, Issue 1, Spring 2009, Pages 65–79, Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/icsidreview/24.1.65> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
51. Kaplan, C. (2013). Third-party funding in international arbitration: Issues for counsel. *Dossier X: Third-party Funding in International Arbitration*, Paris, ICC Publishing S.A., 74. Prieiga per internetą: https://2go.iccwbo.org/third-party-funding-in-international-arbitration-dossier-x-institute-series-config+book_version-Book/ [žiūrėta 2024 m. vasario 12 d.].
52. Kirtley, W., Wietrzykowski, K. (2013). Should an Arbitral Tribunal Order Security for Costs When an Impecunious Claimant Is Relying upon Third-Party Funding? *30(1) J. Int. Arb.* 2013, 23. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.54648/joia2013002> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
53. Kundrotaitė, R. (2021). Bylinėjimosi išlaidų finansavimas: praktiniai patarimai ir tarptautinės tendencijos. ARBITRAŽAS. TEORIJA IR PRAKTIKA VII. 2021, p. 79-87. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/wp-content/uploads/2021/11/Arbitrazas-Nr.7-R.-Kundrotaitė.pdf> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
54. Lowe, R. (2013). Speculate and arbitrate to accumulate. *IBA Global Insight 2013*.
55. Luciano C., Monti S. (2019), Third Party Litigation Funding: quali prospettive in Italia. *Contratti*, 5, 580.

56. Lyon, J. (2010). Revolution in Progress: Third-Party Funding of American Litigation, 58 *UCLA Law Review*, 571. Prieiga per internetą: <https://www.uclalawreview.org/revolution-in-progress-third-party-funding-of-american-litigation/> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
57. Lysaught, G., Hazelgrove, D. S. (2012). Economic Implications of Third-Party Litigation Financing on the U.S. Civil Justice System. 8 *J.L. Econ. & Pol'y* 645, 647. Prieiga per internetą: https://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jecoplcy8&div=30&g_sen t=1&casa_token= [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
58. Manfre, A. J. (2021). The Debate Over Disclosure in Third-Party Litigation Finance: Balancing the Need for Transparency with Efficiency, 86 *Brook. L. Rev.* 561 (2021). Prieiga per internetą: <https://brooklynworks.brooklaw.edu/blr/vol86/iss2/9> [žiūrėta 2024 m. vasario 14 d.].
59. McLaughlin, J. H. (2007). Litigation Funding: Charting A Legal and Ethical Course. 31 *VERM. L. Rev.* 615, 656. Prieiga per internetą: <https://lawreview.vermontlaw.edu/wp-content/uploads/2012/02/mclaughlin.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
60. Menon, S. (2013). Some Cautionary Notes for an Age of Opportunity. *Arbitration: The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management* Volume 79, Issue 4. Prieiga per internetą: <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/Arbitration:+The+International+Journ al+of+Arbitration,+Mediation+and+Dispute+Management/79.4/AMDM2013057>
61. Mikalonienė, L. (2010). Jungtinės veiklos (partnerystės) sutarties teisinė kilmė ir samprata. *Teisė*, 75, pp. 81–92. Prieiga per internetą: <https://doi:10.15388/Teise.2010.0.235>.
62. Mikelėas, V. (1996) Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. *Vilnius: Justitia*.
63. Molot, J. (2010). Litigation Finance: A Market Solution to a Procedural Problem. 99 *GEO. L.J.* 65, 66. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1962677> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
64. Motvydienė, I. (2008). *Pacta de quota litis*, kaip alternatyva valstybės garantuojamai teisinei pagalbai užtikrinti civilinėse bylose. *Jurisprudencija*. 2008, 7 (109):85). Prieiga per internetą:

- <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2564> [žiūrėta 2024 m. vasario 4 d.].
65. Murauskas, D. (2012). Ekonominė teisės analizė (susiformavimas). *Teisė. 2012, t. 83, p. 220-233*. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/41475> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
66. Nekrošius, V., Simaitis, R., Vėbraitė, V., Brazdeikis, A. (2016). Grupės ieškinys kaip civilinio proceso spartinimo priemonė. *Teisė*, 98, pp. 16–26. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/63456> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
67. Perry, S. (2012). Third-Party Funding: The Best Thing since Sliced Bread? 8(1) *Global Arb. Rev.* Prieiga per internetą: <https://globalarbitrationreview.com/article/third-party-funding-the-best-thing-sliced-bread> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
68. Petrescu, R., Stan, A. (2020). The New ICC Arbitration Rules 2021 - 10 Reference Amendments. Prieiga per internetą: https://pnsa.ro/publications/articles/20201014_juridice.ro_Noile-Reguli-de-arbitraj-ICC-2021-10-Amendamente-de-referinta.pdf [žiūrėta 2024 m. sausio 21 d.].
69. Poncibò, C., D'Alessandro, E. Bichiri, F. Bonaria, A., Bonuzzi, R., Coppo, L., Ebau, E., Goitre, E., Massaro, A. P., Landi, N. Strassburger, S. (2021). State of play of the EU private litigation funding landscape and the current EU rules applicable to private litigation funding, *European Parliament Research Service*, at Annex. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662612/EPRS_STU\(2021\)662612_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662612/EPRS_STU(2021)662612_EN.pdf) [žiūrėta 2024 m. vasario 4 d.].
70. Popp, A. T. (2019). Federal Regulation of Third-Party Litigation Finance. 2 *Vanderbilt Law Review* 727. Prieiga per internetą: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vlr/vol72/iss2/7/> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
71. Radin, M. (1935). Maintenance by Champerty. *California Law Review*, Vol. 24, No. 1. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/3476484> [žiūrėta 2024 m. sausio 27 d.].
72. Rakauskaitė, J. (2016). Finansuojamos ginčo šalies pareiga atskleisti finansavimo faktą arbitražo procese. *Justitia, Nr. 80*. Prieiga per internetą: <https://www.justitia.lt/T80/3/?page=1> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].

73. Richmond, D. (2005). Other People's Money: the Ethics of the Litigation Funding. *Mercer Law Review*: Vol. 56: No. 2, Article 4. Prieiga per internetą: https://digitalcommons.law.mercer.edu/jour_mlr/vol56/iss2/4 [žiūrėta 2024 m. vasario 12 d.].
74. Rodak, M. (2006). It's about Time: A System Thinking Analysis of the Litigation Finance Industry and Its Effect on Settlement. *The University of Pennsylvania Law Review*, Vol. 155, No. 2, pp. 503-535 (33 pages). Prieiga per internetą: https://scholarship.law.upenn.edu/penn_law_review/vol155/iss2/4 [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
75. Rowe, J. (2020). Litigation Finance: Financial Engineering in the Courtroom. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=3751369> [žiūrėta 2024 m. vasario 26 d.].
76. Sahani, V. (2016). Judging Third-Party Funding. *UCLA Law Review*, 388. Prieiga per internetą: <https://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlufac/499/> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
77. Sahani, V. (2020). Rethinking the impact of third-party funding on access to civil justice. *DePaul Law Review*, 69(2), 611-632. Prieiga per internetą: https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/3473 [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
78. Saulnier, J., Muller, K. ir Koronthalyova, I. (2021). Responsible Private Funding of Litigation. European Added Value Assessment. *European Parliament Research Service*, at I. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/367238076_Responsible_private_funding_of_litigation [žiūrėta 2024 m. vasario 4 d.].
79. Shamir, J. (2016). Saving Third-Party Litigation Financing. *Northwestern Interdisciplinary Law Review*, vol. IX, No. 1, 141-190.
80. Shaw, G. J. (2016). Third-party funding in investment arbitration: how non-disclosure can cause harm for the sake of profit. *Arbitration International*, 2016, 00, 1–12. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/arbint/aiw007> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
81. Silver, C. M., Hyman, D. A. (2023) Third Party Litigation Funding: Panacea or More Problems? *U of Texas Law, Legal Studies Research Paper, Georgetown University Law Center Research Paper No. Forthcoming*. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=4438503> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].

82. Smith, M. (2012). Mechanics of Third- Party Funding Agreements: A Funder's Perspective. *Third-Party Funding in International Arbitration, the Netherlands: Kluwer Law International*, 2012. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.54648/bcdr2018005> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
83. Solas, G. M. (2019a). The Emergence of the Litigation Market and TPF. In *Third Party Funding: Lay, Economics and Policy* (pp. 125-166). Cambridge University Press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/9781108628723.006> [žiūrėta 2024 m. vasario 4 d.].
84. Solas, G. M. (2019b). *Third Party Funding*. Cambridge university press. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/9781108628723> [žiūrėta 2024 m. vasario 12 d.].
85. Steinitz, M. (2011). Whose Claim Is This Anyway - Third Party Litigation Funding, *Minnesota Law Review*, Vol. 95, No. 4, 2011. Prieiga per internetą: <http://ssrn.com/abstract=1586053> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
86. Stroble, J., Welikson, L. (2020). Third-Party Litigation Funding: A Review of Recent Industry Developments. *Defence Counsel Journal*, Vol. 87 No. 1. Prieiga per internetą: <https://www.iadclaw.org/assets/1/17/Third-Party-Litigation-Funding-A-Review-of-Recent-Industry-Developments2.pdf> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
87. Šulija, G. (2012). Sutarties laisvės principas ir jo taikymo ribos : analizė tarptautinių aviacijos sandorių pavyzdžiu. *Teisės problemos*. 2012, Nr. 4 (78), p. 25-48. Prieiga per internetą: https://teise.org/wp-content/uploads/2016/09/Sulija-2012_4.pdf [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
88. Thompson, S. Feman, D. W. C, Katz, A. (2018). United states. *The Third Party Litigation Funding Review*. p. 196-211. Law Business Reasearch Ltd. Prieiga per internetą: <https://cdn.roschier.com/app/uploads/2019/12/16122450/third-party-litigation-funding-ed-2-book.pdf>
89. Toggenburger, C. (2002). Financing Private Litigation – A European Alternative to Contingency Fees. 4 Eur. J.L. Reform 603. Prieiga per internetą: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ejlr4&div=43&id=&page=> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
90. Trusz, J. (2013). Full Disclosure? Conflicts of Interest Arising from Third-Party Funding in International Commercial Arbitration. *The Georgetown law journal* 101(6):1649-1682. Prieiga per internetą:

<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/glj101&div=52&id=&page=> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].

91. Velchik, M. K., Zhang, J. Y. (2019). Islands of Litigation Finance. *Stanford Journal of Law, Business, and Finance*, Vol. 24, No. 1, 2019. Prieiga per internetą: <http://www.stanford.edu/group/sjlb/> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
92. Veljanovski, C. (2011). Third Party Litigation Funding in Europe. *Journal of Law, Economics and Policy*, 8(3), 405-449. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1971502# [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.].
93. Wendel, B. (2014). Alternative Litigation Finance and Anti-Commodification Norms. 63 *DEPAUL L. Rev.* Prieiga per internetą: <https://via.library.depaul.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1021&context=law-review> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.].
94. Wendel, W. D. (2014). Alternative Litigation Finance and Anti-Commodification Norms. *Cornell Legal Studies Research Paper No. 13-91*. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2261343 [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
95. Williams, Z., Dafe F. (2020). Banking on courts: financialization and the rise of third-party funding in investment arbitration. *Review of International Political Economy*, 28:5, 1362-1384. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1080/09692290.2020.1764378> [žiūrėta 2024 m. vasario 26 d.].

TEISMŲ PRAKTIKA

Užsienio valstybių teismų praktika

96. Arkin v. Borchard Lines Ltd. (2005). EWCA (Civ) 655, CP Rep 39.
97. Grimshaw v. Ford Motor Co (1981). Civ. No. 20095. Court of Appeals of California, Fourth Appellate District, Division Two.
98. Houle v. St Jude Medical Inc (2017). ONSC 5129, aff'd 2018 ONSC 6352. Court of Appeal for Ontario.
99. Laser Trust v. CFL Finance Ltd (2021). EWHC 1404 (Ch) 21 May 2021.
100. Oliver v. Board of Governors (1989). 779 SW 2d 212, 215.
101. Case No. 16 U 253/16 (2017). Court of Appeal of Frankfurt,

102. VIII ZR 285/18 (2019). German Federal Court (BGH), Neue Juristische Wochenschrift (NJW).

Lietuvos teismų praktika

103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-582/2009.

104. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-104/2009.

105. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 6 d. nutartis civilinėje Nr. 3K-3-642/2013.

106. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-201/2014.

107. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-479-313/2016.

108. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-28-421/2016.

109. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-106-248/2016.

110. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-275-823/2021.

111. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-252-969/2021.

112. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. rugsėjo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-231-611/2021.

113. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-238-313/2022.

114. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-7-701/2023.

115. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-287-330/2022.

116. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-209-910/2023.

117. Kauno apygardos teismo 2017 m. balandžio 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-322-230/2017.

118. Alytaus apylinkės teismo Alytaus rūmų 2023 m. kovo 14 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-151-558/2023.
119. Vilniaus apygardos teismo 2023 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-13-640/2023.

KITI ŠALTINIAI

120. American Bar Association (2020). American Bar Association Best Practices for Third-Party Litigation Funding. Prieiga per internetą: <https://www.americanbar.org/content/dam/aba/directories/policy/annual-2020/111a-annual-2020.pdf> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
121. American Bar Association Commission on Ethics (2012). Informational Report to the House of Delegates. Prieiga per internetą: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/ethics_2020/201112_12_ethics_20_20_alf_white_paper_final_hod_informational_report.pdf [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
122. Attrill, W. (2009). Ethical Issues in Litigation Funding. Prieiga per internetą: <https://portal.omnibridgeway.com/docs/default-source/site-documents/ethical-issues-paper-imf09---globalaw-conference.pdf>
123. Council of Bars and Law Societies of Europe (2022). CCBE first comments on the European Parliament's recommendations to the Commission on Responsible private funding of litigation. Prieiga per internetą: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON Postion Papers/EN DEON 20220513 CCBE-comments-on-the-European-Parliament-s-Recommendations-to-the-Commission-on-Responsible-private-funding-of-litigation.pdf [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
124. International Bar Association (2011). IBA International Principles on Conduct for the Legal Profession. Prieiga per internetą: https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/10/IBA_International_Principles_on_Conduct_for_the_legal_prof.pdf [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
125. Jackson, R. (2009). Review of Civil Litigation Costs: Final Report: Final Report, 2009, Ministry of Justice. Prieiga per internetą: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf>.
126. Jones, Weissbach (2023). EU third-party litigation funding regulation delayed until further studies. *Pinsent Mason*. Prieiga per internetą:

- <https://www.pinsentmasons.com/out-law/news/eu-third-party-litigation-funding-regulation-delayed-until-further-studies> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
127. Le Club des Juristes (2014). Financement du procès par les tiers. Prieiga per internetą: <https://think-tank.leclubdesjuristes.com> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
128. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė (2024). Bylinėjimosi išlaidos civiliniame procese. Teismų praktika. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/data/public/uploads/2024/02/lat-bylinejimosi-islaidu-apzv-alga-2024-02-01-final.pdf>.
129. Lietuvos bankas (2021). Lietuvos banko Finansų rinkos priežiūros tarnybos sprendimai. Prieiga per internetą: <https://www.lb.lt/lt/naujienos/lietuvos-banko-finansu-rinkos-prieziuros-tarnybos-sprendimai-37> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
130. Law Reform Commission (2023). Consultation Paper. Third-Party Litigation Funding. Prieiga per internetą: <https://www.lawreform.ie/fileupload/consultation%20papers/Third-Party%20Funding%20and%20Assigning%20Causes%20of%20Action%20Consultation%20Paper%2018072023.pdf> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
131. Macius, R. (2023). Veolios“ 56 mln. eurų į Vilniaus biudžetą: kur bus panaudoti šie pinigai? LRT.lt. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2149169/veolios-56-mln-euru-i-vilniaus-biudzeta-kur-bus-panaudoti-sie-pinigai> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
132. Masytė, E. (2019). Arbitražo proceso finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis. Magistro darbas. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:69380426/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
133. New York City Bar Association (2011). Formal opinion 2011-2: third party litigation financing. Prieiga per internetą: <https://www.nycbar.org/reports/formal-opinion-2011-2-third-party-litigation-financing/> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
134. Šekštelo, A. (2021). Bylinėjimosi išlaidų finansavimas – ar būtina keisti Civilinio proceso kodeksą? Komentarai portale teise.pro. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/12/08/a-sekstelo-bylinejimosi-islaidu-finansavimas-ar-butina-keisti-civilinio-proceso-kodeksa/> [žiūrėta 2024 m. vasario 27 d.].
135. Report of the ICCA-Queen Mary Task Force On Third-Party Funding In International Arbitration (2018). Prieiga per internetą: <https://www.arbitration->

- icca.org/publications/Third-Party-Funding-Report.html [žiūrėta 2024 m. sausio 11 d.].
136. Tarptautinė teisės finansų asociacija (2023). Resourcing the Rule of Law in Europe. Prieiga per internetą: https://uploads-ssl.webflow.com/5ef44d9ad0e366e4767c9f0c/6498d39ac7b645dc5b9a4d_Resourcing%20the%20Rule%20of%20Law%20in%20Europe_Full%20report.pdf [žiūrėta 2024 m. vasario 22 d.]
137. U.S. Chamber of Com. Inst. For Legal Reform (2023). Selling Out: The Dangers of Allowing Non Attorney Investment in Law Firms. Prieiga per internetą: <https://institutelegalreform.com/research/selling-out-the-dangers-ofallowing-nonattorney-investment-in-law-firms/> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].
138. Viluckas, P. (2021). Advokatė: prie aljanso ieškinio bendrovei „CityBee“ prisijungė apie 900 žmonių. Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1356376/advokate-prie-aljanso-ieskinio-bendrovei-citybee-prisijunge-apie-900-zmoniu> [žiūrėta 2024 m. sausio 22 d.].

SANTRAUKA

Galimybės procesą teisme ir arbitraže finansuoti pasitelkiant trečiąsias šalis

Justina Zokaitė

Šiame darbe analizuojamas bylinėjimosi išlaidų finansavimo modelis, kai trečiasis asmuo, nesantis ginčo šalimi, teikia finansavimą ieškovo (retais atvejais – atsakovo) bylinėjimosi išlaidoms padengti, mainais už atlygį, priklausantį nuo ginčo rezultato. Iki šiol buvęs tik bendrosios teisės tradicijos valstybėse vyraujantis finansavimo modelis, bylinėjimosi išlaidų finansavimas pasitelkiant trečiąsias šalis vis aktyviau skinasi kelią ir kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, įskaitant ir Lietuvą. Pagrindinis šio darbo tikslas – atsakyti į klausimą, kaip Lietuvoje turėtų būti vertinamas šis modelis, ar vertėtų jį skatinti, ar riboti?

Išanalizavus teisės doktrinoje pateikiamas pozicijas, dėl ko bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti skatinamas (užtikrinama teisė į teisminę gynybą, potencialūs pažeidėjai atgrasomi nuo neteisėtų veiksmų, skatinamas taikos sutarčių sudarymas sąžiningomis sąlygomis) bei dėl ko bylinėjimosi išlaidų finansavimas turėtų būti draudžiamas (skatinamas nepagrįstas bylinėjimasis, galimi teisėjų arba arbitrų nešališkumo principo pažeidimai, šalies prarasta kontrolė priimti su ginču susijusius esminius sprendimus, advokato lojalumo principo pažeidimas), daroma išvada, jog šiuo metu galiojantys teisės aktai pagrįstai nedraudžia sudaryti susitarimo dėl bylinėjimosi išlaidų finansavimo. Visgi, teisės doktrinoje išskiriamos galimos šio instituto grėsmės neturėtų būti ignoruojamos. Dėl to, darbe siūloma įtvirtinti pareigą šalims atskleisti finansavimo faktą bei finansuotojo tapatybę. Tokiu būdu, būtų galima užtikrinti teisėjų bei arbitrų nešališkumo principo įgyvendinimą bei suteikti galimybę rinkti duomenis apie Lietuvos bylinėjimosi išlaidų finansavimo rinkos ypatumus.

Įvertinus šiuo metu galiojantį proceso šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo modelį, daroma išvada, jog ribojimas, kokia patirtų bylinėjimosi išlaidų suma turi būti priteisiama ginčą teisme laimėjusiai šaliai, gali lemti finansuotojo atsisakymą investuoti į ginčą Lietuvoje.

SUMMARY

Possibilities of financing proceedings in court and arbitration through third-party

Justina Zokaitė

This paper analyses the litigation funding model, in which a third party who is not a party to the litigation provides funding for the costs of the claimant (or, in rare cases, the defendant), in exchange for a remuneration that depends on the outcome of the litigation. The third-party funding of litigation costs, which has so far been the predominant funding model in the common law tradition, is gaining traction in the continental law tradition, including Lithuania. The main objective of this paper is to answer the question: how should this model be assessed in Lithuania, should it be encouraged or limited?

An analysis of the positions in legal doctrine on why litigation funding should be encouraged (to guarantee the right to a judicial remedy, to deter potential infringers from unlawful conduct, to encourage the conclusion of fair settlement agreements) and why litigation funding should be prohibited (to encourage unjustified litigation, potential breach of the principle of impartiality of judges or arbitrators, loss of control by a party to make substantive decisions in relation to the dispute, breach of the principle of loyalty of counsel), it is concluded that the current legislation does not reasonably prohibit the conclusion of an agreement on the financing of litigation costs. However, the potential threats to this institution, as identified in legal doctrine, should not be ignored. Therefore, the paper proposes to introduce an obligation for the parties to disclose the fact of funding and the identity of the funder. In this way, it would be possible to ensure the implementation of the principle of impartiality of judges and arbitrators and to provide an opportunity to collect data on the peculiarities of the Lithuanian litigation costs financing market.

Having assessed the current model for the reimbursement of litigation costs incurred by litigants, it is concluded that limiting the amount of litigation costs to be awarded to the prevailing party may lead to a refusal of the funder to invest in the litigation in Lithuania.